

Identification and prioritization of factors affecting rural economic empowerment with the approach of local capacities studied (Razavieh district, Mashhad city)

Hamid Shayan^{1✉} | Zeinab Erfani² | Khadijeh Bozrajmehri³ | Hamdollah Sajasi Qeidari⁴

1. Corresponding author, Geography, Literature and Humanities Dr. Ali Shariati, Ferdowsi, Mashhad, Iran. shayan34@yahoo.com

2. Geography, Literature and Humanities Dr. Ali Shariati, Ferdowsi, Mashhad, Iran. zeinaberfani94@gmail.com

3. Geography, Literature and Humanities Dr. Ali Shariati, Ferdowsi, Mashhad, Iran. azar@um.ac.ir

4. Geography, Literature and Humanities Dr. Ali Shariati, Ferdowsi, Mashhad, Iran. ssojasi@um.ac.ir

Article Information

Research Paper

Vol: 17
No: 33
P: 43-65
Received: 2025-05-09
Revised: 2025-07-30
Accepted: 2025-07-30
Published: 2026-05-01

Keywords:

- Economic empowerment
- capacity building
- Local capacities
- rural areas
- Razavieh district, Mashhad county

Cite this Article:

Shayan, Hamid., Erfani, Zeinab., Khadijeh, Bozrajmehri & Sajasi Qeidari, Hamdollah. (2026). Identification and prioritization of factors affecting rural economic empowerment with the approach of local capacities studied Razavieh district, Mashhad city. *Journal of Arid Regions Geographic Studies* 17(63): 43-65.

Publisher: Hakim Sabzevari University

The Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

Abstract

Aim: Identify local capacities and understand needs and capabilities and create a basis for rural economic empowerment in Razavieh district of Mashhad city.

Materials & Methods: The research method is descriptive-analytical and of an applied type. Information was collected through library and survey. The statistical population included rural household heads in 18 villages of Razavieh district with 303 people and the opinions of 26 different experts in the region were questioned. A rural household questionnaire was used in relation to general capacities and an expert questionnaire was used in relation to economic capacities. Data analysis was performed using SPSS software for one-sample t-test and exploratory factor analysis.

Findings: The t-test was used to evaluate general capacities, so natural and physical indicators have the highest score and the economic indicator has the lowest score. In the factor analysis method, the most important public capacities are explained by the factor of human resources and capabilities with 15.039 percent of the variance, and economic capacities by the factor of local economic development and transformation and complementary industries with 34.142 percent of the variance.

Conclusion: The results show that the state of public capacities is not in a desirable state. The most important factors in public capacities to the factor of human resources and capabilities and economic capacities to the factor of local economic development and transformation and complementary industries, emphasis has been placed.

Innovation: Comprehensive understanding of rural economic activities and capacities and capacity building strategy as the promotion of local resources, mutual reinforcement of the agricultural and non-agricultural sectors leads to strengthening production, job creation and ultimately economic development. This study identifies public and economic capacities with two groups of households and experts, therefore it provides a comprehensive picture of the status of capacities that leads to the empowerment of local communities.

Extended Abstract

1. Introduction

Economic empowerment is considered a process that enables the optimal use of rural resources and creates a context for improving individuals' cognitive skills, identifying problems, and determining economic priorities by providing the necessary tools. Therefore, economic empowerment of individuals and communities means creating the required capabilities to obtain collective responsibility in economic activities in order to achieve a better life and become managers of their own development. In the meantime, the local community capacity determines the time and place of implementing the local economic development strategy and recognizing the capabilities and empowerment of the local community, expanding human empowerment, economic opportunities, social factors, and ecological resources. Therefore, the purpose of the present study is to identify local capacities, understand needs and capabilities, and create a context for empowering the rural economy in Razavieh district of Mashhad city.

2. Materials and Methods

The present study uses a descriptive-analytical research method of an applied type. The information is collected through library and survey method. The statistical population, including heads of rural household in 18 villages of Razavieh district, with 303 people and the opinions of 26 different experts in the region, were questioned. The rural household questionnaire is used in relation to general capacities and the experts questionnaire is used related to economic capacities. Data analysis is performed using SPSS software for one-sample t-test and exploratory factor analysis (EFA).

3. Results and Discussion

Based on the assessment of general and economic capacities of the studied villages in Razavieh district, the following results are obtained: according to t-test and average level of general capacities in the natural and physical dimensions, in relation to soil and pastures fertility, and the status of gas and electricity supply, a suitable situation is observed as per interviews with rural households. However, the issue of water shortage is one of the important challenges, especially considering the recent droughts. Moreover, according to the research indicators, the socio-economic dimensions, including the level of financial ability, savings, and the ability to provide affordable raw materials and receive facilities, are at a low level according to the respondents. From the perspective of households, general capacities include natural, physical, human-social, and economic dimensions, and from the perspective of experts, economic capacities are assessed in relation to economic sectors (agriculture, industry, and complementary activities). The most important capacities from the perspective of rural households and experts are obtained using the factor analysis method. Economic capacities from the perspective of experts include the development of local economy and processing and complementary industries with 34.142 percent, support for local entrepreneurship with 12.966 percent, innovation in agriculture with 12.259 percent, diversity in production and tourism with 8.177 percent, and product branding with 6.169 percent of the variance are explained. From the perspective of rural households, general capacities include human resources and capabilities with 15.039 percent, infrastructure and public services with 9.649 percent, facilities and financial resources with 8.156 percent, natural and agricultural resources with 12.259 percent, quality of life and services with 6.381 percent, and local knowledge and social participation with 5.903 percent of the variance are explained. The most important factors from the perspective of households are human resources and capabilities, which include the ability of individuals in marketing and raw material procurement, given the urgent need to provide animal feed due to high cost and shortage of materials, access to skilled labor, savings amount, and relationships with governmental organizations in the field of marketing and guaranteed product prices and raw material procurement for animal feed. From the perspective of experts, the development of local economy and processing and complementary industries, the existence of industries and cooperatives, local marketing, and organic material production are of great importance for capacity building in economy and rural empowerment. Therefore, considering the absence of processing and complementary industries,

according to regional production and the need for food industries, as well as preventing the raw sale of livestock and agricultural products, the development of local economy and the existence of processing and complementary industries are considered the most important factors in empowering the rural economy which are the most important factors affecting the economic empowerment.

4. Conclusion

Comprehensive understanding of economic activities and capacities of villages and the capacity building strategy as the promotion of local resources, mutual reinforcement of agricultural and non-agricultural sectors will lead to production strengthening, employment creation and ultimately economic development. Therefore, this study has identified public and economic capacities with two groups of households and experts, thus providing a comprehensive view of the status of capacities that will lead to local communities' empowerment. The results show that the status of public capacities is not in a desirable state according to the evaluation of indicators. In addition, by prioritizing the most important factors in public capacities, emphasis has been placed on the factor of human resources and capabilities; and economic capacities emphasize the factor of developing the local economy and processing and complementary industries.

5. Acknowledgment & Funding

The manuscript did not receive a grant from any organization.

6. Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

دانشگاه حکیم سبزواری

مطالعات جغرافیایی مناطق خشک

شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر توانمندسازی اقتصاد روستایی با

رویکرد ظرفیت‌های محلی

مورد مطالعه (بخش رضویه شهرستان مشهد)

حمید شایان^۱ , زینب عرفانی^۲، خدیجه بوزرجمهری^۳، حمدالله سجاسی قیداری^۴

۱- نویسنده مسئول، جغرافیا، ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، فردوسی، مشهد، ایران. shayan34@yahoo.com

۲- جغرافیا، ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، فردوسی مشهد، ایران. zeinaberfani94@gmail.com

۳- جغرافیا، ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، فردوسی مشهد، ایران. azar@um.ac.ir

۴- جغرافیا، ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، فردوسی مشهد، ایران. ssojasi@um.ac.ir

چکیده

هدف: شناسایی ظرفیت‌های محلی و درک نیازها و توانمندی‌ها و ایجاد زمینه توانمندسازی اقتصاد روستایی در بخش رضویه شهرستان مشهد است. در واقع توسعه اقتصاد محلی و شناخت قابلیت‌ها و توانمندسازی اجتماع محلی، گسترش توانمندسازی انسانی، فرصت‌های اقتصادی، عوامل اجتماعی و منابع اکولوژیکی را تعیین می‌کند.

روش و داده: روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی به شمار می‌رود. اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و پیمایشی گردآوری شده است. جامعه آماری شامل سرپرستان خانوار روستایی در ۱۸ روستای بخش رضویه با ۳۰۳ نفر و نظرات ۲۶ کارشناس مختلف منطقه مورد پرسشگری قرار گرفت. پرسشنامه خانوارهای روستایی در ارتباط با ظرفیت‌های عمومی و پرسشنامه کارشناسان در ارتباط با ظرفیت‌های اقتصادی استفاده شد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS برای آزمون تی تک نمونه‌ای و تحلیل عاملی اکتشافی استفاده گردید.

یافته‌ها: جهت ارزیابی ظرفیت‌های عمومی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است؛ لذا شاخص‌های طبیعی و فیزیکی بالاترین امتیاز و شاخص اقتصادی پایین‌ترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. در روش تحلیل عاملی مهم‌ترین ظرفیت‌های عمومی به عامل منابع و قابلیت‌های انسانی با ۱۵/۰۳۹ درصد واریانس و ظرفیت‌های اقتصادی به عامل توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی با ۳۴/۱۴۲ درصد واریانس را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که وضعیت ظرفیت‌های عمومی در وضعیت مطلوبی قرار نگرفته است. ضمن آن که با اولویت‌بندی، مهم‌ترین عوامل در ظرفیت‌های عمومی به عامل منابع و قابلیت‌های انسانی و ظرفیت‌های اقتصادی به عامل توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی تأکید شده است.

نوآوری، کاربرد نتایج: شناخت جامع از فعالیت‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی روستاها و راهبرد ظرفیت‌سازی به عنوان ارتقای منابع محلی، تقویت متقابل بخش کشاورزی و غیرکشاورزی سبب تقویت تولید، ایجاد اشتغال و در نهایت توسعه اقتصادی گردد. این مطالعه به شناسایی ظرفیت‌های عمومی و اقتصادی با دو گروه خانوارها و کارشناسان پرداخته؛ لذا تصویر جامعی از وضعیت ظرفیت‌ها ارائه می‌دهد که منجر به توانمندسازی جوامع محلی گردد.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره:

۱۷

دوره:

۶۳

صفحه:

۴۳-۶۵

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۲/۱۹

تاریخ ویرایش:

۱۴۰۴/۰۵/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۵/۰۸

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۲/۱۱

کلیدواژه‌ها:

- توانمندسازی اقتصادی
- ظرفیت‌سازی
- ظرفیت‌های محلی
- مناطق روستایی
- بخش رضویه شهرستان مشهد

نحوه ارجاع به این مقاله:

شایان، حمید، عرفانی، زینب، بوزرجمهری، خدیجه و سجاسی قیداری، حمدالله. (۱۴۰۵). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توانمندسازی اقتصاد روستایی با رویکرد ظرفیت‌های محلی مورد مطالعه بخش رضویه شهرستان مشهد. *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۱۱۷(۶۳): ۴۳-۶۵.

ناشر: دانشگاه حکیم سبزواری

نویسندگان حق نشر و حقوق انتشار کامل را حفظ می‌کنند.

۱- مقدمه

توانمندسازی عبارت است از تلاش برای ایجاد قدرت جامعه از طریق تشویق، ایجاد انگیزه و بالابردن آگاهی از پتانسیل آن‌ها و تلاش برای توسعه آن‌ها. توانمندسازی به منظور بهبود اقتصاد مولد جامعه است تا بتواند ارزش افزوده و درآمد بیشتری را تولید کند. تلاش برای افزایش توانایی تولید ارزش افزوده حداقل باید بهبود دسترسی به چهار چیز، یعنی دسترسی به منابع، دسترسی به فناوری، دسترسی به بازارها و دسترسی به تقاضا باشد. به عقیده ادی سوهارتو، توانمندسازی از نظر مفهومی از کلمه «قدرت» (تعالی یا قدرت) گرفته شده است؛ بنابراین ایده اصلی توانمندسازی در ارتباط با مفهوم سازماندهی جامعه است. از طریق سازماندهی جامعه، مردم یاد خواهند گرفت که چگونه بر ناتوانی غلبه کنند و در عین حال ظرفیت خود را توسعه دهند. از طریق سازماندهی جامعه، آن‌ها می‌توانند توانایی خود را برای غلبه بر مشکلاتی که به طور مستقل با آن مواجه هستند، به حداکثر برسانند (Purwani & Arvianti, 2020). بنابراین مناطق روستایی می‌تواند تغییراتی را در آگاهی و دانایی‌های روستائیان، نگرش و عواطف و در نحوه انجام کار آن‌ها ایجاد کند. توانمندسازی یکی از اجزای لازم برای رسیدن به توسعه پایدار محسوب می‌شود، به گونه‌ای که دستیابی به توسعه پایدار، بدون توانمندسازی اقشار ضعیف جامعه امکان‌پذیر نمی‌شود. توانمندسازی، اصلی اساسی در توسعه مشارکتی به شمار می‌آید و بدون توجه به این مسئله نمی‌توان شاخص‌های رشد و توسعه را از طریق توانمندسازی جوامع محلی در زمینه‌های مختلف به دست آورد؛ لذا برای توسعه پایدار و پیشرفت مناطق محلی باید به توانمندی‌ها، استعدادها و قابلیت‌های این جوامع و بهره‌گیری از منابع طبیعی، اجتماعی و تکنولوژی پیشرفته اهتمام ویژه‌ای شود تا در جهت شکوفایی جامعه و در مسیر رسیدن به توسعه پایدار گام برداریم. این مسیر اگرچه پیچیده به نظر می‌رسد؛ اما با برنامه‌ریزی، تدوین و نظرسنجی می‌توان به آسانی در هر جامعه محلی به عمل برسد و باعث ارتقا آگاهی و دانش محلی شود (Dari Sadeh, 2010). در این راستا توسعه اقتصادی که به دنبال بهبود رفاه اقتصادی به شیوه‌ای است که هم توسعه اجتماعی و هم حفاظت از محیط زیست را در نظر بگیرد، همان‌طور که کشورهای آسیایی رشد اقتصادی سریع بی‌سابقه‌ای را تجربه کرده‌اند. با این حال، رشد با چنین سرعتی به ندرت پایدار است. در بسیاری از مناطق آسیا، اختلاف زیادی بین رشد اقتصادی و رفاه انسانی یا توسعه اقتصادی پایدار وجود دارد که اصطلاحی گسترده‌تر است و صرفاً با شاخص‌های مالی تعریف نمی‌شود. در حالی که رشد اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه حیاتی است، باید با تأکید بر نحوه ایجاد و توزیع این رشد اقتصادی در بین جامعه همراه باشد تا پایدار باشد (Ndubisi et al., 2020).

توانمندسازی اقتصادی فرآیندی تلقی می‌گردد که با فراهم‌سازی ابزارهای لازم، قدرت استفاده بهینه از منابع روستائیان و زمینه ایجاد ارتقای مهارت‌های ادراکی افراد و تشخیص مشکلات و تعیین اولویت‌های اقتصادی ممکن می‌سازد. بنابراین توانمندسازی اقتصادی افراد، جوامع و حتی ملت‌ها به معنی ایجاد قابلیت‌های لازم برای کسب مسئولیت جمعی در فعالیتهای اقتصادی، به منظور دستیابی به یک زندگی بهتر و مدیر توسعه خود شدن است (Hosseini & Asghari Lafamjani, 2021). در این راستا توسعه روستایی تابعی از تغییر و تکامل دانش و مهارت‌ها و ظرفیتهای شناختی روستائیان است؛ زیرا همان‌طور که آن‌ها از پذیرش روش‌های جدید استقبال می‌کنند، به تبع آن افکار و نگرش‌شان نسبت به فعالیتهای کشاورزی و اقتصادی دیگر در مناطق روستایی متحول می‌شود (Rukn al-Din Eftekhari & Heydari Sarban, 2017).

ظرفیت‌سازی به عنوان «توانایی جمعی یک گروه (یعنی جامعه) برای ترکیب اشکال مختلف سرمایه در زمینه‌های نهادی و رابطه‌ای برای تولید نتایج یا نتایج مطلوب تعریف می‌شود. مکانیزمی که از طریق آن ظرفیت‌سازی به نتایج مطلوب می‌رسد از طریق توسعه توانایی‌ها و قابلیت‌های بیشتر جوامع است. این قابلیت‌های افزایش‌یافته منجر به موارد زیر می‌شود: امکان داشتن ابزارهایی برای دستیابی به خود سازماندهی بهتر، توانایی استفاده بهتر از دارایی‌های طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و ایجاد هم‌افزایی برای مقابله با چالش‌هایی که در فرآیند توسعه جامعه پدیدار می‌شوند و شانس داشتن ظرفیت بهتر برای توسعه شبکه‌ها و روابط اجتماعی مورد نیاز برای استفاده از دارایی‌های جامعه و برای دستیابی به اهداف توسعه (Torres-Rojo et al., 2019). ظرفیت‌سازی جامعه بر این تمرکز دارد که همه اعضای جامعه، از جمله فقیرترین و محروم‌ترین افراد، مهارت‌ها و شایستگی‌ها را توسعه دهند تا کنترل بیشتری بر زندگی خود داشته باشند و همچنین به توسعه محلی فراگیر کمک کند. جوامع نه تنها می‌توانند منسجم‌تر باشند، بلکه می‌توانند برای رویارویی با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی انعطاف‌پذیرتر و بهتر باشند. ظرفیت‌سازی معنادار و مؤثر جامعه را می‌توان توسط دولت‌های ملی و محلی، و با ظرفیتی که جوامع قبلاً توسعه داده‌اند، تحریک و تقویت کرد تا قدرت به طور فزاینده‌ای در درون آن‌ها تعبیه شود (Noya & Clarence, 2009). ظرفیت را می‌توان با پروژه‌های توسعه‌ای از طریق ظرفیت‌سازی به منظور

داشتن ساختار قوی‌تر و سازگاری با تغییرات اعمال کرد. بنابراین ظرفیت‌سازی نه تنها به عنوان توسعه منابع انسانی بلکه به عنوان توسعه سازمانی و نهادی نیز درک می‌شود (Merin & Carmenado, 2012) که منجر به سیاست توسعه محلی و منطقه‌ای کارآمدتر می‌گردد و ظرفیت بیشتری برای تأمین نیازهای محلی دارد.

یکی از مسائل اساسی و مهم در برنامه‌ریزی اجتماع محلی درک نیازها و توانمندی‌هایی است که در سطح اجتماع اقدام را ضروری می‌کند. در این میان ظرفیت اجتماع محلی زمان و مکان اجرای راهبرد توسعه اقتصاد محلی و شناخت قابلیت و توانمندسازی اجتماع محلی، گسترش توانمندسازی انسانی، فرصت‌های اقتصادی، عوامل اجتماعی و منابع اکولوژیکی را تعیین می‌کند (Asadi Mahal Chali., 2014). بنابراین اصلاحات در سطح اقتصاد، تحول و تعدیل ساختاری در کشاورزی را تسهیل می‌کند و محیط مساعدتری را برای رشد بهره‌وری فراهم می‌کند. تغییرات در مؤسسات و ترتیبات قانونی شرایطی را برای رشد بهره‌وری ایجاد می‌کند. در میان عوامل مؤثر در بهره‌وری، آموزش کشاورزان نیز از طریق افزایش ظرفیت آن‌ها برای نوآوری، عوامل تعیین‌کننده رشد بهره‌وری هستند (Khan et al., 2017). کشاورزان باید برای توسعه ظرفیت خود برای بیان خواسته‌های خود و اعمال فشار بر سیستم برای ارائه آنچه می‌خواهند توانمند شوند. خصوصی‌سازی بازارها فرصت‌هایی را برای افزایش تولید و بازاریابی محصولات کشاورزی ایجاد کرده است. با این حال، اگر کشاورزان در مقیاس کوچک به طور موفقیت‌آمیزی با بازارهای کالا تعامل کنند، به عنوان مثال، با رعایت استانداردهای کمی و کیفی و مذاکره مؤثر با بازرگانان، به سطح بالایی از عاملیت فردی و جمعی و اقدام هماهنگ نیاز است (Friis-Hansen & Duveskog, 2012).

اقتصاد محلی که مبتنی بر روابط قوی اقتصادی است (مالکیت شرکت توسط ذی‌نفعان محلی، تولید مهم محلی، استفاده از منابع محلی و غیره) با توجه به فرآیندهای جهانی شدن در حال انجام اهمیت فزاینده‌ای دارد. ثبات اقتصادی ارتباط تنگاتنگی با ثبات اجتماعی و همچنین زیست محیطی یک منطقه دارد. همچنین مناطق کوچک‌تر و اقتصاد آن‌ها نیاز به کمی‌سازی خروجی‌های اقتصادی خود دارند؛ بنابراین مشاهده و ارزیابی تغییرات جاری در یک منطقه جزء جدایی‌ناپذیر فرآیندهای مدیریت و برنامه‌ریزی است. ذی‌نفعان محلی خاص به فرآیندها و روش‌های اندازه‌گیری بسیار سریع و ساده نیاز دارند که به طور نسبتاً معتبری، موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی واقعی مناطق کوچک‌تر و اغلب بسیار خاص را منعکس کنند (Silovská & Kolaříková, 2016). توسعه اقتصاد محلی ممکن است به عنوان فرآیندی تعریف شود که در آن مشارکت بین دولت‌های محلی، گروه‌های مبتنی بر جامعه و بخش خصوصی برای مدیریت منابع موجود، ایجاد شغل و تحریک اقتصاد قلمرو تعریف شده ایجاد می‌شود (Iván & Corona, 2012; Helmsing, 2001). پولز و کافی از اولین کسانی بودند که مبنای مفهومی توسعه اقتصاد محلی را فراهم کردند. آن‌ها استدلال کردند که اصول سیاست‌های توسعه منطقه‌ای غالب در آن زمان برای بازسازی اقتصادهای محلی کافی نیست. در این میان سرمایه‌گذاری زیرساخت فیزیکی، ابزار کلیدی سیاست منطقه‌ای، باید با سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی، به ویژه کارآفرینی محلی تکمیل شود تا از فرصت‌های جدید استفاده شود (Gomez & Helmsin, 2008). اهمیت مشارکت محلی در تصمیم‌گیری‌های توسعه روستایی که با تأکید بر نقش بازیگران بومی، به عنوان عامل کلیدی و آغازگر فرآیند توسعه شناخته می‌شود (Chen et al., 2019)، انکارناپذیر است. همچنین، موفقیت در توسعه اقتصادی هر اجتماع محلی، در گرو ایجاد پیوند و همکاری میان فعالیت‌ها و نهادهای محلی آن منطقه است (Alexandria & Dorbati, 2020). به عبارتی توسعه محلی تحت تأثیر منازعات بین بخش‌های اقتصادی قرار می‌گیرد. کشاورزی، جنگل‌داری و معدن به صورت محلی با تولیدکنندگان خاص، گردشگری و فعالیت‌های تفریحی به عنوان محرک‌های اقتصادی غالب و برای بهره‌برداری از منابع طبیعی رقابت می‌کنند (Cattivelli., 2022). همان‌طور که توسط کاستنهورلز و همکاران (۲۰۱۸) تأکید شده است، پایداری اقتصادی مستلزم ایجاد منافع اقتصادی برای جوامع محلی با تنظیم دارایی‌ها و شایستگی‌های محلی با ارزش است. در این زمینه، نویسندگان اهمیت ایجاد شغل، تنوع مزارع و ترویج محصولات محلی را برجسته می‌کنند (Dinis et al., 2019). در این میان سیاست صنعتی به مشارکت فعال دولت برای تسهیل و افزایش رقابت صنعتی با مجموعه‌ای از ابزارهای سیاست درک می‌شود. صنعتی‌سازی مبتنی بر منابع نوع خاصی از سیاست صنعتی است که به دنبال استفاده از منابع طبیعی یک کشور به عنوان بستری برای صنعتی شدن است (Neilson et al., 2020). با این حال توسعه اقتصادی موفق در اجتماع محلی ایجاد پیوند و همکاری با دیگر فعالیت‌ها و نهادهای محلی است (Simon, 2021). اقتصاد روستایی جدید با روابط، سیاست‌ها، نوآوری‌ها و ترتیبات نهادی جدیدی که از بازارها و بخش‌های اقتصادی جدید برای مناطق روستایی حمایت می‌کنند، دگرگون می‌شود (Halseth et al., 2014). به عبارتی شبکه‌های بازاری یکی از اشکال مهم ارتباطات اقتصادی است که از طریق جریان کالا و مواد اولیه بین سکونتگاه‌ها، جریان سرمایه و درآمد و ارتباطات پیشین و پسین بین مراکز

کشاورزی و صنعتی در جریان تولید می‌تواند یکپارچگی اقتصادی ایجاد کند. گسترش بازار، اولین راه در تجاری کردن فعالیت‌های کشاورزی، ایجاد تنوع در محصول و گسترش نظام مبادلات فضایی است (Rezvani et al., 2010). بنابراین، ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی فرآیندی است که طی آن اعضای جامعه محلی، ضمن اشتراک‌گذاری ایده‌های خود درباره اقدامات توسعه‌ای، توانایی تصمیم‌گیری و اجرای عملی آن‌ها را کسب می‌کنند. در تعریفی دیگر، ظرفیت‌سازی به معنای برخورداری از قدرت جمعی برای مقابله با محدودیت منابع است که از طریق ایجاد محیطی توانمند، سیاست‌گذاری‌های شفاف و چارچوب‌های کاری مشروع برای جوامع روستایی محقق می‌شود (Tarassi, 2010).

هدف اصلی برنامه توسعه مناطق روستایی، دستیابی به معیشت پایدار و متعادل در جوامع روستایی همگام با جوامع شهری، با توجه به توان بالقوه محلی و حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی است. برای دستیابی به تنوع، ثبات و افزایش درآمد جمعیت روستایی، برنامه‌های توسعه روستایی باید با رویکرد اشتغال‌زایی طراحی شوند (Mohammadi Nasab & Timuri Tolabi, 2020). توسعه روستایی در درجه اول فرایندی چند سطحی از نظر تنوع در سیاست‌ها و نهادها است که هدف آن پاسخگویی به مسئله توسعه روستایی بوده؛ اما در عین حال به روابط در حال ظهور و رشد بین کشاورزی و جامعه با توجه به تولید کالاهای عمومی، توسعه الگوی جدیدی از تولید محصولات کشاورزی شامل تجمیع و یکپارچه‌سازی روابط بین کشاورزی و فعالیت‌های دیگر و نهایتاً ترکیب سرزمینی فعالیت‌های انجام شده توسط شرکت‌های مستقر در نواحی روستایی تأکید و توجه دارد (André Tre & Frederic Walt, 2016). موقعیت اقتصادی هر سرزمین، وابسته به کارکرد بخش‌های اقتصادی آن سرزمین (کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات) است. این کارکرد در پرتو ترکیب بهینه‌ی قدرت تولیدی سرزمین شکل می‌گیرد. امکان آن وجود دارد که هر سرزمینی، در زمینه‌ای خاص، از قدرت تولیدی مناسب و پرتوان برخوردار باشد. لذا توجه به توان تولیدی و کار کردن آن، زمینه‌های مناسبی را برای بهره‌وری‌های اقتصادی به وجود می‌آورد (Fal Suleiman & Sadeghi, 2013). هر تولید محلی نشان‌دهنده یک جریان ارزش محلی و قابلیت‌های مختلف تولید در رابطه با شرایط محلی و استراتژی شبکه است. برای تولید محصولات با درجه بالای ارزش افزوده، جریان‌های ارزش محلی باید به یک جریان ارزش جامع به هم مرتبط شوند (Kroeger & Zaeh, 2022). در این میان توسعه فعالیت‌های اقتصادی و تنوع فعالیت‌های تولیدی مناطق روستایی افزایش میزان سرمایه‌گذاری، تولید در سطح روستاها و در نهایت پایداری اقتصادی روستایی می‌گردد (Mosibi, 2019).

در مجموع می‌توان گفت که بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق روستایی کشور، از طریق توسعه منابع انسانی، تنوع‌بخشی^۱ به فعالیت‌های اقتصادی، ساماندهی نظام ارائه خدمات سطح‌بندی شده و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی، با تأکید بر افزایش هماهنگی و محلی نمودن فرآیند آن (Research Center of the Islamic Consultative Assembly, 2016)، به کارگیری ظرفیت‌های عمومی در ارتباط با سرمایه‌های انسانی، طبیعی، فیزیکی، اجتماعی، مالی (Clay & King, 2019)، ظرفیت‌سازمانی محلی، قابلیت‌های و توانایی‌های فردی و ظرفیت‌های جمعی (World Bank, 2016) استفاده از ظرفیت‌های نهفته در نواحی روستایی (Safari & Akbari, 2019) کلید اصلی توسعه اثربخش هستند که در تعدیل مسائل اولویت‌دار بیشترین تأثیر را دارند.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، بخش رضویه شهرستان مشهد دارای ۱۶،۷۹۶ خانوار و ۵۹،۲۳۲ نفر جمعیت است که در قالب سه دهستان آبروان، پایین ولایت و میامی قرار دارد. در حال حاضر، این بخش دارای ۷۸ روستا و جمعیتی در حدود ۸۰،۰۰۰ نفر است (Razavieh District, 2021). مطالعات انجام شده در زمینه اقتصاد روستایی نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از فعالیت‌ها در این منطقه به کشاورزی اختصاص دارد که شامل زراعت، باغداری و دامداری است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در روستاهای بخش رضویه، ۶۷ درصد شاغلین در بخش کشاورزی، ۱۹ درصد در خدمات و ۱۴ درصد در صنعت مشغول به کار هستند (Research findings, 2023). موقعیت جغرافیایی بخش رضویه به دلیل وجود سفره‌های آبی زیرزمینی شور و غیرقابل شرب، باعث شده است که باغداری در این منطقه کمتر مشاهده شود و اغلب محصولات کشاورزی این بخش، محصولاتی هستند که با آب شور سازگاری دارند. یکی از مهم‌ترین مشکلات روستاهای این بخش، کمبود آب شرب شیرین و سالم است. همچنین، با توجه به خشکسالی‌های اخیر، سطح زیر کشت دیم گندم و جو نیز کاهش یافته است. با توجه به عدم وجود صنایع مبتنی بر منابع در روستاها، حدود ۴۲۰ کیلومتر مربع وسعت این منطقه ظرفیت بالقوه‌ای برای ایجاد صنایع دارد. این پژوهش به بررسی

توانمندسازی اقتصادی با رویکرد ظرفیت‌های محلی در مناطق روستایی پرداخته است. با توجه به سطوح مختلف توسعه از قبیل کشاورزی، صنعتی و خدماتی، راهبرد ظرفیت‌سازی به عنوان ارتقای منابع محلی در زمینه نزدیک نمودن منافع بخش‌ها و تقویت متقابل بخش کشاورزی و فعالیت‌های غیرکشاورزی ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین، با توجه به اهمیت جوامع روستایی، نقش جوامع محلی در توسعه ناحیه بسیار مهم تلقی می‌شود. بر این اساس، سؤال اصلی این پژوهش عبارت است از: شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر جهت توانمندی اقتصاد روستایی با توجه به ظرفیت‌های محلی در بخش رضویه کدامند؟

مطالعات متنوع داخلی و خارجی در زمینه ظرفیت‌سازی در سطح محلی و توانمندسازی اقتصادی انجام شده است که به تحلیل و بررسی نواحی، سطوح توسعه و نابرابری‌های ناحیه‌ای و محلی پرداخته‌اند. در این راستا، بسترهای جدیدی برای مطالعه فراهم شده است که به موارد زیر اشاره می‌شود.

یگانه و همکاران به تحلیل اثرات اقتصادی استقرار صنعت در توسعه نواحی روستایی پرداختند نتایج حاکی از این تحقیق نشان می‌دهد که میان ورود صنعت به منطقه مورد مطالعه و توسعه صنعتی و متغیرهای اقتصادی مؤثر بر اقتصاد روستایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. به طوری که صنعت تغییرات فراوانی را در فعالیت‌های اقتصادی روستا، میزان درآمد روستائیان و سایر مؤلفه‌های اقتصاد روستایی از جمله منابع آب و خاک، شیوه تولید کشاورزی، استفاده از تسهیلات و استفاده از ماشین آلات کشاورزی به وجود آورده است (Yeganeh et al., 2013). اعظمی و خیاطی در پژوهش خود پیرامون تحلیل عوامل مؤثر بر توانمندی اقتصادی شالیکاران شهرستان رشت، نشان می‌دهند که دسترسی به نهاده‌های تولید، بازارها و اعتبارات، و همچنین فرصت‌های یادگیری و مشارکت، نقش بسزایی در بهبود دستیابی به پیامدهای مطلوب و ارتقای توانمندی اقتصادی دارد. با این حال، نتایج نشان می‌دهد که فرصت‌های ایجاد شده از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های دولتی، تأثیر معناداری بر توانمندی اقتصادی نداشته‌اند. همچنین، برخورداری از منابع اقتصادی، اجتماعی و انسانی، تأثیر مستقیمی بر توانمندی اقتصادی روستائیان ایفا می‌کند (Azami & tailoring., 2013). ریاحی و همکاران به ارزیابی عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم‌انداز توسعه روستایی پرداختند که در دو گروه ظرفیت‌ها و موانع شناسایی شدند که ظرفیت‌های گردشگری روستایی، توانمندی‌های بخش کشاورزی و سرمایه انسانی و موانع شامل محدودیت‌های ساختاری و برنامه‌ریزی، ناکارآمدی نهادی، ضعف مدیریت محلی و سازمانی، ضعف قوانین، بی‌توجهی به بخش کشاورزی، مسائل و مشکلات و اقتصادی و اجتماعی هستند (Riahi et al., 2019). ابراهیمی و پایدار در پژوهش خود درباره برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی بر مبنای پیشران‌ها و زنجیره‌های پیشین و پسین، بیان کردند که در صورت اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های اشتغال‌زایی، روستای ابوالفضلی در افق ده‌ساله می‌تواند به رفاه نسبی، اشتغال پایدار و اقتصادی صادرات‌محور مبتنی بر تولید و درآمد در سه بخش اقتصادی دست یابد. در این چارچوب، بخش خدمات با محوریت گردشگری و خدمات رفاهی و بخش کشاورزی با حمایت بخش صنعت، به‌ویژه در حوزه صنایع دستی و فرآوری محصولات دامی و باغی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. همچنین، حفظ و ارتقای ظرفیت‌های موجود، ایجاد ظرفیت‌های جدید متناسب با نیاز بازار و بهره‌گیری از تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های دولتی و غیردولتی، از الزامات اساسی تحقق این برنامه به شمار می‌رود (Ebrahimzadeh & Paydar., 2019). تاراسی و همکاران به بررسی ارتباط ظرفیت‌سازی و توانمندسازی زنان روستایی پرداختند به طوری که برای سنجش ظرفیت‌های روستایی، به ترتیب ابعاد اقتصادی ۳۶۱/۳، بعد اجتماعی ۳۱۱/۳، ساختاری - نهادی ۳۲۳/۳ و محیطی ۳۳۸/۳ مهم‌ترین ابعاد ظرفیت‌سازی زنان بوده است. ارزیابی توانمندسازی زنان حاکی از آن است که میزان توانمندسازی زنان شهرستان زنجان در وضعیت نامناسبی قرار دارند و فقط بعد سیاسی توانمندی در سطح مطلوبی بوده است. همچنین تحلیل‌های به دست آمده از مدل معادلات ساختاری نشان داد که توانمندسازی زنان، تحت تأثیر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی ظرفیت‌سازی قرار دارد (Tarasi et al., 2019). ساعی به بررسی عوامل مؤثر بر توانمندی اقتصادی روستائیان پرداخت به طوری که نتایج رگرسیون و تحلیل مسیر نشان داد که ۵۵/۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته با هفت عامل: «میزان دسترسی به اعتبارات»، «اجرای طرح هادی»، «میزان پایداری اکولوژیکی»، «میزان دسترسی به منابع اطلاعاتی»، «میزان تجربه کشاورزی»، «میزان قدرت خرید نهاده‌های کشاورزی» و «میزان انباشتگی مبالغ درخواست وام»، تبیین شدند (Saei., 2021). منوچهری و همکاران در تدوین راهبردهای توانمندسازی جوامع محلی در توسعه پایدار نواحی روستایی نتیجه گرفتند که ظرفیت‌هایی چون توسعه کشت زعفران، گردشگری مذهبی، واحدهای بلوک‌زنی، وجود باغات و محصولات جالیزی، ضرورت توانمندسازی این ظرفیت‌ها نظیر حمایت از احداث صنایع بسته‌بندی در قالب تعاونی‌های تولید و ایجاد زمینه‌های لازم برای مشارکت روستائیان در بازاریابی این محصولات مهم‌ترین راهبرد بودند. همچنین به نقش جوامع محلی در استفاده از این ظرفیت‌ها

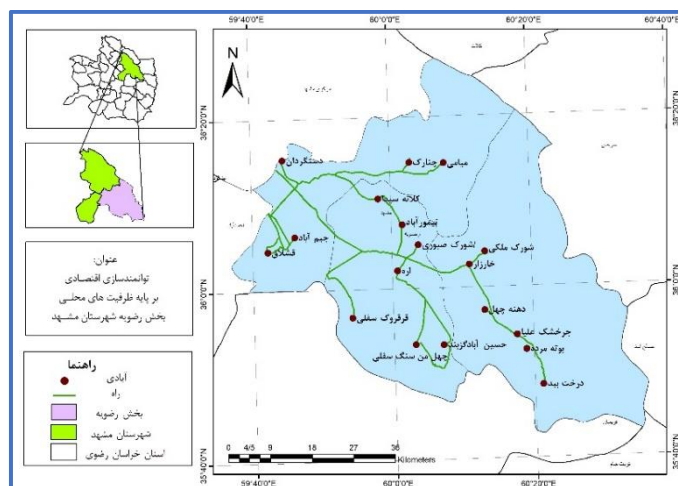
و توانمندسازی آن‌ها تأکید شده است (Manouchehri et al., 2021). مرینو و کارمنادو به بررسی ظرفیت‌سازی در پروژه‌های عمرانی پرداختند؛ آن‌ها نشان دادند که یکی از استراتژی‌هایی که عموماً به کار گرفته می‌شود، تمرکز بر سازمان‌ها و بنیادها با استفاده از به کارگیری ظرفیت‌های موجود به منظور بهبود و پیشرفت معیارهای زندگی یا سعی در ساخت تشکیلات جدید برای کار در پروژه‌های مشترک است؛ در حالی که سرمایه‌های اجتماعی و انسانی دو مؤلفه کلیدی این تشکیلات هستند و آن‌ها در تحقق و موفقیت اقداماتی که انجام می‌دهند، نقشی مهم و بحرانی دارند و هر دوی آن‌ها می‌توانند به عنوان بخشی از توان اجتماعی یک سازمان محلی در نظر گرفته شوند. این ظرفیت را می‌توان با پروژه‌های توسعه‌ای از طریق ظرفیت‌سازی تقویت کرد (Merino & Carmenado., 2012). استنلی به ارزیابی مشارکت در فعالیتهای اقتصادی غیر کشاورزی روستایی پرداخت. نتایج حاکی از این تحقیق نشان داد که بسیاری از کشورهای در حال توسعه با افزایش ناتوانی بخش کشاورزی مواجه هستند؛ بنابراین برای حمایت از معیشت روستایی، مشارکت در فعالیتهای غیر کشاورزی ضروری است و تأکید می‌کند که هر گونه مشارکت در فعالیتهای اقتصادی با هدف بهبود معیشت روستایی را باید هدف قرار داد (Stanley, 2012). کیان در پژوهشی با عنوان بهبود طراحی خط مشی و ایجاد ظرفیت در تدابیر محلی: برابری خدمات عمومی در طرح یکپارچه شهری-روستایی چین نتیجه گرفت ظرفیت سیاست‌گذاری در اداره و حکمرانی از طریق مکانیسم‌هایی از جمله هماهنگ کردن ادارات دولتی از طریق یک گروه کوچک پیشرو به رهبری رهبران محلی با پیوند دادن اهداف سیاستی کمی با ارزیابی عملکرد مقامات بهبود یافته است. برابری دسترسی به خدمات عمومی با تسهیل تحرک عوامل از جمله نیروی کار، اعتبار و زمین، منطقی کلیدی است (Kian, 2017). آمپونسا و همکاران در کتابی با عنوان «صنعتی‌سازی و نوآوری کشاورزی به عنوان ابزار اصلی رشد اقتصادی در غنا» مسیریابی برای رشد اقتصادی ترسیم کرده‌اند. به‌زعم آنان، راهبردهای تقویت رشد اقتصادی باید بر شناخت دقیق تعامل میان کشاورزی و صنعت تولیدی استوار باشد؛ زیرا این تعامل می‌تواند به ایجاد اشتغال و در بلندمدت به کاهش فقر منجر شود. در ادامه، این پژوهش به بررسی استراتژی‌های نوآورانه برای رشد بخش روستایی در غنا پرداخته و تأثیرهای صنعتی شدن کشاورزی بر رشد اقتصادی این کشور را مورد کاوش قرار می‌دهد (Amponsa et al., 2022). کوئیزومبینگ و همکاران در پژوهشی با عنوان مسیریابی به سوی پایداری «ارزیابی نیازهای ظرفیت برای اجرای سیاست کلمبیا برای دامداری پایدار ۲۰۲۲-۲۰۵۰» نشان می‌دهند که بر اساس رویکرد روش‌های ترکیبی در مورد ارزیابی سیاست‌های عمومی در بخش دامداری و شناسایی ظرفیت‌های مورد نیاز برای دستیابی به دامداری پایدار ارائه دادند؛ لذا مشکلات متعددی را در مرحله طراحی دستورالعمل‌های سیاستی برای دامداری پایدار، از جمله ضعف نهادی، مشارکت پایین دولتی و عدم اعتماد بین ذی‌نفعان، آشکار می‌کند. با این حال، پیشرفت‌های مهمی مانند ایجاد معیارهای پایداری اجتماعی، زیست‌محیطی و تولیدی، تثبیت رویکرد پایداری برای دامداری و مشارکت منطقه‌ای حاصل شد. ظرفیت‌های لازم برای پیشبرد اجرای سیاست دامداری پایدار شامل تقویت برنامه‌های ترویج روستایی، دسترسی به تأمین مالی و اجرای یک سیستم ردیابی برای نظارت و ارزیابی است (Quisumbing et al., 2024).

نتایج ادبیات تحقیق نشان می‌دهد بررسی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها، تنگناها و ضعف‌ها، اولویت‌ها، نقش سازمان‌ها، نهادها، مشارکت، سرمایه و ارتباطات محلی، توانمندی‌های اقتصادی، انسانی، طبیعی و ... طرح‌های محلی از موضوعات مورد توجه پژوهشگران بوده است. به طوری که ویژگی‌های محیطی دارای قابلیت بالایی جهت انجام و توسعه فعالیتهای کشاورزی و عملکردهای اقتصادی-خدماتی وابسته به آن هستند و ارتقای ظرفیت‌های موجود در بخش‌های اقتصادی روستا و نقش جوامع محلی تأکید شده است. پژوهش حاضر، به بررسی توانمندی اقتصاد روستایی با رویکرد ظرفیت‌های محلی می‌پردازد؛ لذا با به کارگیری ظرفیت‌های موجود در نواحی روستایی در راستای توان افزایش جوامع محلی با ارائه خدمات و زیرساخت‌ها و توسعه بخش‌های اقتصادی را ممکن می‌داند.

۲- مواد و روش

۲-۱- منطقه مورد مطالعه

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، بخش رضویه شهرستان مشهد دارای ۱۶۷۹۶ خانوار و ۵۹۲۳۲ نفر جمعیت است که در قالب سه دهستان آبروان، پایین ولایت و میامی قرار دارد (Sidi et al., 2004). بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، آبروان ۲۵/۲ درصد، پایین ولایت ۱۱/۱ درصد و میامی ۴۸/۷ درصد و شهر رضویه ۱۴/۹ درصد جمعیت بخش را به خود اختصاص داده‌اند. در نتیجه، دهستان میامی متراکم‌ترین و دهستان پایین ولایت کم‌تراکم‌ترین جمعیت را دارا هستند.

شکل ۱ موقعیت منطقه مورد مطالعه

۲-۲- روش پژوهش

هدف از این پژوهش حل مسائل و مشکلات با در نظر گرفتن ویژگی‌های جغرافیایی و ظرفیت‌های موجود، به دنبال رهیافت‌هایی سودمند در جهت توانمندسازی اقتصادی و تعدیل مسائل اصلی آن است. در الگوی پژوهشی، جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات به صورت ترکیبی از روش‌های میدانی و اسنادی-کتابخانه‌ای انجام شده است. برای انجام تحقیق، ابتدا مطالعات اکتشافی، اسنادی تاریخی و منابع آماری بررسی شده و سپس با استفاده از مطالعات میدانی (مشاهده، مصاحبه و...) فرآیند تحقیق ادامه یافته است. به منظور شناسایی ظرفیت‌های محلی، از پرسشنامه‌های خانوارها و کارشناسان استفاده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های تحقیق

ظرفیت‌های عمومی (دیدگاه خانوارها)	ظرفیت‌های اقتصادی (دیدگاه کارشناسان)
طبیعی (برخورداری از خاک مناسب و مراتع مناسب و دسترسی به منابع آب کشاورزی و صنعت)	توسعه کشاورزی (روش‌های نوین کشاورزی، مراکز تحقیقاتی و خدمات حمایتی، روش‌های مناسب زراعی، تنوع در محصولات برندسازی محصولات، تولید مواد غذایی ارگانیک)
فیزیکی (وضعیت گازرسانی، برق رسانی، آب آشامیدنی، راه‌های ارتباطی و دفع پسماند و فاضلاب)	احیای صنعت (استقرار صنعت مناسب مبتنی بر منابع، وجود صنایع مکمل، وجود تعاونی‌های تولید، فرآوری محصولات با ارزش افزوده بالا، بازاریابی تولیدات محلی، صنایع تبدیلی و تکمیلی)
انسانی- اجتماعی (بهره‌مندی از دانش محلی در اجرای پروژه‌ها، توانای مالی، ارتباط با سازمان‌های دولتی و غیر دولتی دسترسی به نیروی کار ماهر)	فعالیت‌های مکمل (وضعیت گردشگری، فعالیت‌های صنایع دستی، حمایت از کارآفرینی محلی، گسترش بازارهای محلی)
اقتصادی (میزان پس‌انداز، توانایی در بازاریابی، توانایی در تهیه مواد اولیه، دریافت تسهیلات رسمی و غیر رسمی)	

تعیین روستاهای نمونه متناسب با طبقات جمعیتی آن‌ها انجام شده است. اطلاعات بر اساس سطوح توانمندسازی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فنی از خانوارهای روستایی کسب می‌شود. جامعه آماری در این پژوهش سکونتگاه‌های روستایی بخش رضویه مشهد است. با توجه به سرشماری ۱۳۹۵، کل جمعیت بخش رضویه برابر با ۵۹,۲۳۲ نفر در قالب ۱۶,۷۹۶ خانوار است. از ۶۲ روستای بالای ۲۰ خانوار، ۱۸ روستای نمونه با ۴,۳۸۸ خانوار با روش نمونه‌گیری سیستماتیک و با استفاده از فرمول کوکران با خطای ۰/۰۶ درصد انتخاب شده است. در نهایت، ۲۵۲ نمونه به دست آمد که با افزایش حجم نمونه، تعداد نهایی به ۳۰۳ خانوار رسید و ۲۶ پرسشنامه از نظرات کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت. آلفای کرونباخ در پرسشنامه خانوارها ۰/۷۰۲ و در پرسشنامه کارشناسان ۰/۸۶۷ به دست آمده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده و ضرایب چولگی و کشیدگی و آزمون T و روش تحلیل عاملی اکتشافی انجام شده است. ظرفیت‌های محلی از دو گروه خانوارها و کارشناسان با استفاده از روش تحلیل عاملی بررسی شده است. برای تحلیل دقیق داده‌ها و رسیدن به نتایج عملیاتی‌تر و علمی، از روش تحلیل عاملی برای کاهش حجم متغیرها و تشکیل ساختار جدید استفاده می‌شود. تحلیل عاملی سعی در شناسایی متغیرها و یا عوامل به منظور بررسی الگوی همبستگی بین

متغیرها دارد (Momeni and faal Qayuni, 2007). روش تحلیل عاملی با این هدف به کار برده می‌شود که از تعداد زیادی از متغیر مشاهده شده شمار معدودی عامل بیرون آورده شود که هر یک از این عوامل از روی متغیرها و معنی‌ها تفسیر می‌شود (Habibpour Getabi and Safari Shali, 2016).

۳- یافته‌ها

در دو گروه کارشناسان و خانوارها پرسشگری انجام شد. نتایج پرسشگری خانوارها نشان می‌دهد ۲۹۱ نفر با ۹۶ درصد را مردان و ۱۲ نفر با ۴ درصد را زنان تشکیل می‌دهد. میزان تحصیلات در بین خانوارها ۱۱/۶ درصد از افراد را بی‌سواد و ۶۲ درصد دارای تحصیلات ابتدایی ۱۶/۸ درصد راهنمایی، ۸/۹ درصد دیپلم، ۰/۷ درصد لیسانس هستند. نتایج به دست آمده از اشتغال خانوارها اینست: ۴۳/۹ درصد از شاغلین در بخش کشاورزی و دامداری ۴۳/۲ و درصد کارگر و در مشاغل آزاد مشغول به کارند. نتایج به دست آمده از نظرات کارشناسان نشان می‌دهد که از ۲۶ کارشناس ۲۱ نفر مرد و ۵ نفر زن هستند، از ۲۶ کارشناس ۱۷ نفر از نظرات دهیاران و ۸ نفر از کارشناسان بخشداری و جهاد کشاورزی رضویه و یک نفر دانشجوی دکتری برنامه ریزی روستایی پرسشگری انجام شده است. میزان سواد در این گروه ۳۸/۵ درصد دیپلم، ۷/۷ درصد فوق دیپلم، ۳۰/۸ درصد کارشناسی و ۲۳/۱ درصد کارشناسی ارشد هستند. برای بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون چولگی و کشیدگی است که مقدار این خطا بین ۲- و ۲+ است. که در دو گروه خانوارها و کارشناسان به شرح جداول ۲ و ۳ به دست آمده است.

جدول ۲. ضریب چولگی و کشیدگی متغیرها (کارشناسان)

ابعاد	چولگی	کشیدگی	میانگین	نتیجه آزمون
متون	-۰/۲۱۶	۰/۲۸۰	۳	نرمال
احیای صنعت	-۰/۴۹۲	۱/۸۸	۳/۲	نرمال
فعالیت‌های مکمل	-۰/۶۴۰	۱	۲/۶	نرمال
کل	-۰/۵۵۰	۱/۱۹	۲/۹	نرمال

(research finding, 2023)

جدول ۳. ضریب چولگی و کشیدگی متغیرها (خانوارها)

ابعاد	چولگی	کشیدگی	میانگین	نتیجه آزمون
ظرفیت‌های طبیعی	-۰/۱۹۶	-۰/۳۴۴	۳/۱۶	نرمال
ظرفیت‌های فیزیکی	-۰/۳۲۸	۱/۲۲	۳/۱۷	نرمال
ظرفیت‌های اجتماعی- انسانی	۰/۸۸۰	۰/۴۵۵	۲/۶	نرمال
ظرفیت‌های اقتصادی	-۰/۷۶۰	۱/۷۸	۲/۴	نرمال

(research finding, 2023)

بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای، ظرفیت‌های محلی در توانمندی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه در ابعاد چهارگانه بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که تمام شاخص‌ها از سطح معناداری پایین‌تر از ۰/۰۵ برخوردارند و این موضوع نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار بین دو میانگین واقعی و مفروض است. بر اساس سطح نظری عدد ۳، شاخص‌های طبیعی و فیزیکی با میانگین ۳/۲ بالاترین امتیاز را کسب کرده‌اند، در حالی که شاخص‌های انسانی-اجتماعی با میانگین ۲/۶ و شاخص‌های اقتصادی با میانگین ۲/۴ پایین‌ترین امتیازها را داشته‌اند. میانگین کل شاخص‌ها ۲/۸۵ است که کمتر از ۳ است.

جدول ۴. آزمون تی تک نمونه‌ای بررسی ظرفیت‌های عمومی (خانوارها)

ابعاد	آماره‌های توصیفی		آزمون تی			
	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب
طبیعی	۳/۱۶	-۰/۶۱۴۶۰	۴/۵۸۰	۳۰۲	...	۰/۱۶۱۷۲
فیزیکی	۳/۱۷	-۰/۳۵۹۷۴	۸/۰۹۱	۳۰۲	...	۰/۱۶۷۲۲
انسانی- اجتماعی	۲/۶	-۰/۴۷۵۳۳	-۱۳/۸	۳۰۲	...	-۰/۳۷۷۰۶
اقتصادی	۲/۴	-۰/۳۷۹۵۶	-۲۷/۵۷	۳۰۲	...	-۶۰۱۲۱۰

(research finding, 2023)

• تحلیل عاملی

آزمون بارتلت

نتایج حاصل از تحلیل عاملی بر روی داده‌ها نشان داد که در جدول ۵ اشتراک‌ها، هیچکدام از متغیرها داری مقادیر اشتراک استخراجی کمتر از ۰/۵ نبوده‌اند. مقدار آماره Kaiser-Meyer-Olkin برابر با ۰/۶۷۵ است که تأییدکننده تحلیل عاملی و بیانگر مناسب بودن آن است. همچنین نتایج آزمون کرویت بارتلت نیز در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است (کوچکتر از ۰/۰۵) به این مفهوم که بین متغیرها همبستگی معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۵. آزمون بارتلت ظرفیت‌های اقتصادی (کارشناسان)

آزمون بارتلت		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		۰/۶۷۵
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۲۱۷/۰۸۲
	Df	۱۳۶
	Sig.	۰۰۰

(research finding, 2023)

مقدار آماره Kaiser-Meyer-Olkin برابر با ۰/۶۶۰ است که تأییدکننده تحلیل عاملی و بیانگر مناسب بودن آن است. همچنین نتایج آزمون کرویت بارتلت نیز در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است. Sig (کوچکتر از ۰/۰۵) به این مفهوم است که بین متغیرها همبستگی معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۶. آزمون بارتلت ظرفیت‌های عمومی (خانوارها)

آزمون بارتلت		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		۰/۶۶۰
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۵۹۹/۹۲۷
	Df	۱۵۳
	Sig.	۰۰۰

(research finding, 2023)

مقدار ویژه و درصد واریانس و درصد واریانس تراکمی متناظر با عامل‌ها را نشان می‌دهد. بلوک اول بلوک مقادیر ویژه اولیه است. مقادیر ویژه اولیه برای هر یک از عامل‌ها در قالب مجموع واریانس تبیین شده برآورد می‌شود. واریانس تبیین شده بر حسب درصدی از کل واریانس و درصد تجمعی است. در تحقیق حاضر طبق نظر کارشناسان ۵ عامل دارای مقادیر ویژه بیشتر از ۱ هستند. با توجه به درصد تجمعی بلوک اول مشاهده می‌شود که عوامل ۱ تا ۵ روی هم رفته ۷۳/۷۱۴ واریانس متغیر را تبیین می‌کند که درصد مورد قبول و بالایی به شمار می‌آید و نیز طبق نظر خانوارهای روستایی ۶ عامل دارای مقادیر ویژه بیشتر از ۱ هستند. با توجه به درصد تجمعی بلوک اول مشاهده می‌شود که عوامل ۱ تا ۶ روی هم رفته ۵۲/۹۰۰ واریانس متغیر را تبیین می‌کند. در بلوک دوم مجموع ضرایب عامل دوران نیافته، واریانس تبیین شده عامل‌هایی ارائه شده است که مقادیر ویژه آن‌ها بزرگتر از عدد یک است. بلوک سوم نیز به عامل دوران مربوط می‌شود. این بلوک مجموعه مقادیر عامل‌های استخراج شده بعد از چرخش را نشان می‌دهد.

در تحلیل عاملی، درصد واریانس تبیین شده توسط هر عامل ارائه شده است. این درصد نشان‌دهنده میزان تأثیر هر عامل بر کل واریانس داده‌ها است. در تفسیر و طبقه‌بندی این عوامل، به شرح زیر است:

عامل اول (۳۴/۱۴۲٪): این عامل بالاترین درصد واریانس را دارد و نشان‌دهنده اهمیت بالای توسعه اقتصاد محلی و توسعه صنایع تبدیلی تکمیلی است. عامل دوم (۱۲/۹۶۶٪): این عامل به حمایت از کارآفرینی محلی اشاره دارد و نشان می‌دهد که افراد به این جنبه نیز توجه زیادی دارند. عامل سوم (۱۲/۲۵۹٪): این عامل به نوآوری در کشاورزی مربوط می‌شود و نشان‌دهنده اهمیت توسعه کشاورزی است. عامل چهارم (۸/۱۷۷٪): این عامل به تنوع در تولید و گردشگری اشاره دارد و نشان می‌دهد که این زیرساخت‌ها نیز بر رضایت افراد تأثیرگذار هستند. عامل پنجم (۶/۱۶۹٪): این عامل به تنوع محصولات مربوط می‌شود.

تحلیل عاملی نشان می‌دهد که عوامل مختلفی بر توانمندی اقتصاد روستایی تأثیرگذار هستند؛ لذا، بیشترین واریانس (توسعه اقتصاد محلی و توسعه صنایع) نشانگر اهمیت بالای این عامل است. این اطلاعات می‌تواند به برنامه‌ها و طرح‌های اقتصادی در جهت توانمندی اقتصاد روستایی کمک کند.

جدول ۷. عوامل و مقادیر ویژه و درصد تبیین واریانس (کارشناسان)

کل واریانس تبیین شده									
عامل‌ها	مقادیر ویژه اولیه			جمع خروجی مجذورات			جمع مجذور چرخش یافته		
	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۵/۸۰۴	۳۴/۱۴۲	۳۴/۱۴۲	۵/۸۰۴	۳۴/۱۴۲	۳۴/۱۴۲	۴/۹۶۵	۲۹/۲۰۸	۲۹/۲۰۸
۲	۲/۲۰۴	۱۲/۹۶۶	۴۷/۱۰۸	۲/۲۰۴	۱۲/۹۶۶	۴۷/۱۰۸	۲/۱۷۳	۱۲/۷۸۱	۴۱/۹۸۹
۳	۲/۰۸۴	۱۲/۲۵۹	۵۹/۳۶۸	۲/۰۸۴	۱۲/۲۵۹	۵۹/۳۶۸	۲/۱۴۵	۱۲/۶۱۹	۵۴/۶۰۷
۴	۱/۳۹۰	۸/۱۷۷	۶۷/۵۴۵	۱/۳۹۰	۸/۱۷۷	۶۷/۵۴۵	۱/۶۹۹	۹/۹۹۶	۶۴/۶۰۳
۵	۱/۰۴۹	۶/۱۶۹	۷۳/۷۱۴	۱/۰۴۹	۶/۱۶۹	۷۳/۷۱۴	۱/۵۴۹	۹/۱۱۱	۷۳/۷۱۴

(research finding, 2023)

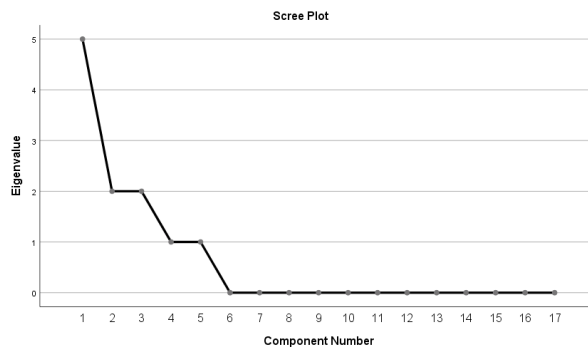
در تفسیر و طبقه‌بندی عوامل ظرفیت‌های عمومی بر اساس نظر خانوارهای روستایی، نتایج به صورت زیر است: عامل اول: منابع و قابلیت‌های انسانی با ۱۵/۰۳۹ درصد واریانس، عامل دوم: زیرساخت‌ها و خدمات عمومی با ۹/۶۴۹ درصد واریانس. - عامل سوم: تسهیلات و منابع مالی با ۸/۱۵۶ درصد واریانس. عامل چهارم: منابع طبیعی و کشاورزی با ۷/۷۷۳ درصد واریانس. عامل پنجم: کیفیت زندگی و خدمات با ۶/۳۸۱ درصد واریانس. عامل ششم: دانش محلی و مشارکت اجتماعی با ۵/۹۰۳ درصد واریانس. بنابراین، ظرفیت‌های محلی عمومی مورد بررسی قرار گرفته است و بیشترین واریانس مربوط به منابع و قابلیت‌های انسانی است که نشان‌دهنده اهمیت بالای این قابلیت‌ها و توانایی‌های انسانی در توانمندی اقتصادی است.

جدول ۸. عوامل و مقادیر ویژه و درصد تبیین واریانس (خانوارها)

کل واریانس تبیین شده									
عامل‌ها	مقادیر ویژه اولیه			جمع خروجی مجذورات			جمع مجذور چرخش یافته		
	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۲/۷۰۷	۱۵/۰۳۹	۱۵/۰۳۹	۲/۷۰۷	۱۵/۰۳۹	۱۵/۰۳۹	۲/۳۳۴	۱۲/۹۶۶	۱۲/۹۶۶
۲	۱/۷۳۷	۹/۶۴۹	۲۴/۶۸۷	۱/۷۳۷	۹/۶۴۹	۲۴/۶۸۷	۱/۵۸۲	۸/۷۸۸	۲۱/۷۵۴
۳	۱/۴۶۸	۸/۱۵۶	۳۲/۸۴۳	۱/۴۶۸	۸/۱۵۶	۳۲/۸۴۳	۱/۵۸۰	۸/۷۷۶	۳۰/۵۳۰
۴	۱/۳۹۹	۷/۷۷۳	۴۰/۶۱۶	۱/۳۹۹	۷/۷۷۳	۴۰/۶۱۶	۱/۴۶۴	۸/۱۳۲	۳۸/۶۶۲
۵	۱/۱۴۹	۶/۳۸۱	۴۶/۹۹۶	۱/۱۴۹	۶/۳۸۱	۴۶/۹۹۶	۱/۴۰۹	۷/۸۲۵	۴۶/۴۸۷
۶	۱/۰۶۳	۵/۹۰۳	۵۲/۹۰۰	۱/۰۶۳	۵/۹۰۳	۵۲/۹۰۰	۱/۱۵۴	۶/۴۱۳	۵۲/۹۰۰

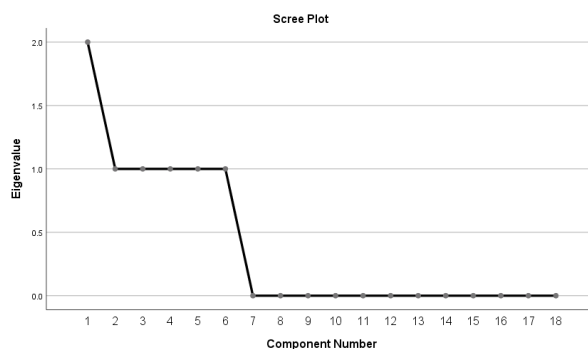
(research finding, 2023)

تغییرات مقادیر ویژه در ارتباط با عوامل را نشان می‌دهد. این نمودار برای تعیین بهترین تعداد عوامل یا مؤلفه‌ها که باید در تحلیل نگهداری شوند، استفاده می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، از نظر کارشناسان، مقدار واریانس توجیه شده (مقدار ویژه) با استخراج عوامل بعد از عامل پنجم به سرعت کاهش می‌یابد. مقادیر ویژه برای عوامل اول تا پنجم بیشتر از یک است.

شکل ۲. نمودار تفاوت میانگین نمرات متغیرهای ظرفیت‌های اقتصادی (کارشناسان)
(research finding, 2023)

طبق نظر خانوارهای روستایی در نمودار زیر عامل‌های بعد از عامل ششم به سرعت افت می‌کند. مقادیر ویژه اول تا ششم بیشتر از یک است و به همین دلیل در خروجی باقی مانده‌اند.

شکل ۳. نمودار تفاوت میانگین نمرات متغیرهای ظرفیت‌های عمومی (خانوارها)
(research finding, 2023)

طبق جدول ۹، اشتراک اولیه قبل و بعد از استخراج عنوان شده است. در مورد متغیرهای استخراج شده، هر چه مقادیر اشتراک بزرگ‌تر باشد، متغیرها بهتر نشان داده می‌شوند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار اشتراک درصدی واریانس نسبت به سایر متغیرهای استخراج شده بیشتر است. ظرفیت‌های اقتصادی از دیدگاه کارشناسان، متغیر تنوع محصولات را با ۰/۸۶۷ درصد واریانس تبیین می‌کنند. همچنین، ظرفیت‌های عمومی از دیدگاه خانوارها، رضایت از آب آشامیدنی را با ۰/۶۸۱ درصد واریانس تبیین می‌کند. ستون Initial تمامی اشتراکات قبل از استخراج را گزارش می‌کند که در این حالت، تمام آن‌ها برابر با یک است.

جدول ۹. ضرایب اشتراک متغیرها

متغیرها	ظرفیت‌های اقتصادی (کارشناسان)		متغیرها	ظرفیت‌های محلی (خانوارها)	
	Initial	Extraction		Initial	Extraction
Q1	۱	۰/۵۶۱	Q1	۱	۰/۵۰۷
Q 2	۱	۰/۷۱۷	Q 2	۱	۰/۶۲۹
Q 3	۱	۰/۸۳۲	Q 3	۱	۰/۴۱۷
Q 4	۱	۰/۷۱۲	Q 4	۱	۰/۵۵۸
Q 5	۱	۰/۸۶۷	Q 5	۱	۰/۴۹۶
Q 6	۱	۰/۷۹۲	Q 6	۱	۰/۶۸۱
Q 7	۱	۰/۶۶۱	Q 7	۱	۰/۶۰۸
Q 8	۱	۰/۷۹۵	Q 8	۱	۰/۴۷۷

Q 9	۱	۰/۷۸۴	Q 9	۱	۰/۵۵۵
Q 10	۱	۰/۶۵۹	Q 10	۱	۰/۵۱۰
Q 11	۱	۰/۷۷۶	Q 11	۱	۰/۴۵۹
Q 12	۱	۰/۶۰۱	Q 12	۱	۰/۴۶۰
Q 13	۱	۰/۸۲۸	Q 13	۱	۰/۴۰۷
Q 14	۱	۰/۸۲۸	Q 14	۱	۰/۴۶۰
Q 15	۱	۰/۷۸۷	Q 15	۱	۰/۴۸۶
Q 16	۱	۰/۶۳۶	Q 16	۱	۰/۶۱۴
Q 17	۱	۰/۷۰۷	Q 17	۱	۰/۵۶۱
			Q18	۱	۰/۶۳۶

(research finding, 2023)

طبق جدول ۱۰، هر چه مقدار قدر مطلق بارهای عاملی پس از چرخش به یک نزدیک‌تر باشد، عوامل مربوط نقش بیشتری در تغییرات واریانس دارند. به طوری که در عامل اول، صنایع تبدیلی تکمیلی موجود با ضریب ۰/۸۶۴ فرآوری محصولات با ارزش افزوده با ضریب ۰/۸۲۹ وجود تعاونی‌های تولید با ضریب ۰/۸۰۳، گسترش بازار محلی با ضریب ۰/۷۸۶ وجود صنایع مکمل کشاورزی با ضریب ۰/۷۷۴ بازاریابی تولیدات محلی با ضریب ۰/۷۳۳ استقرار صنعت مبتنی بر منابع با ضریب ۰/۶۳۸ و تولید مواد غذایی ارگانیک محلی با ضریب ۰/۶۲۲ به عنوان مهم‌ترین متغیرهای ظرفیت‌های اقتصادی از دیدگاه کارشناسان شناخته می‌شوند که درصد قابل توجهی از واریانس را تبیین می‌کنند.

جدول ۱۰. متغیرهای بارگذاری شده در عامل‌ها (کارشناسان)

ردیف	متغیر	همبستگی	نام عامل و درصد واریانس تبیین شده
Q7	تولید مواد غذایی ارگانیک محلی	۰/۶۲۲	توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی
Q8	استقرار صنعت مبتنی بر منابع	۰/۶۳۸	
Q9	وجود صنایع مکمل کشاورزی	۰/۷۷۴	
Q10	وجود تعاونی‌های تولید مرتبط با کشاورزی	۰/۸۰۳	
Q11	فرآوری محصولات با ارزش افزوده	۰/۸۲۹	
Q12	بازاریابی تولیدات محلی	۰/۷۳۳	
Q13	صنایع تبدیلی تکمیلی موجود	۰/۸۶۴	
Q17	گسترش بازار محلی	۰/۷۸۶	
Q2	دسترسی به مراکز تحقیقاتی و خدمات حمایتی	۰/۷۸۶	حمایت از کارآفرینی محلی
Q15	فعالیت‌های مرتبط با صنایع دستی	۰/۶۷۴	
Q16	حمایت از کارآفرینی و تقویت کسب و کار محلی	۰/۶۵۰	
Q1	روش‌های نوین کشاورزی	۰/۷۰۱	نوع آوری در کشاورزی
Q3	سطح مکانیزاسیون کشاورزی	۰/۷۹۹	
Q4	استفاده از روش‌های مناسب کاشت و داشت و برداشت	۰/۶۴۵	
Q5	ایجاد تنوع در محصولات	۰/۸۰۱	تنوع در تولید و گردشگری
Q14	وضعیت موجود گردشگری	-/۶۸۱	
Q6	برندسازی محصولات کشاورزی و غیر کشاورزی	۰/۸۴۶	برندسازی محصولات

(research finding, 2023)

طبق جدول ۱۱، مهم‌ترین عوامل ظرفیت‌های عمومی: توانایی در تهیه مواد اولیه با کیفیت و مقرون به صرفه (بذر، کود، سم، علوفه برای دام...) با ضریب ۰/۷۳۸، توانایی در بازاریابی و فروش محصولات با ضریب ۰/۶۵۴، ارتباط با سازمان‌های دولتی با ضریب ۰/۶۳۷، دسترسی به نیروی کار ماهر در فعالیت با ضریب ۰/۵۱۲ میزان توانایی مالی برای توسعه فعالیت با ضریب ۰/۴۷۵، میزان پس‌انداز با ضریب ۰/۴۰۷ این عوامل عمده‌ترین ظرفیت‌های عمومی از نظر خانوارها محسوب می‌شوند.

جدول ۱۱. متغیرهای بارگذاری شده در عاملها (خانوارها)

ردیف	متغیر	همبستگی	نام عامل و درصد واریانس تبیین شده
Q10	میزان توانایی مالی برای توسعه فعالیت	۰/۴۷۵	منابع و قابلیت‌های انسانی
Q11	ارتباط با سازمان‌های دولتی (جهاد کشاورزی و صنایع و معادن...)	۰/۶۳۷	
Q12	دسترسی به نیروی کار ماهر در فعالیت	۰/۵۱۲	
Q13	میزان پس انداز	۰/۴۰۷	
Q15	توانایی شما در بازاریابی و فروش محصولات	۰/۶۵۴	
Q16	توانایی در تهیه مواد اولیه با کیفیت و مقرون به صرفه (بذر، کود، سم، علوفه برای دام...)	۰/۷۳۸	
Q3	دسترسی به منابع آب (کشاورزی، صنعت)	۰/۵۵۶	زیرساخت‌ها و خدمات عمومی
Q4	وضعیت برق رسانی	۰/۵۷۱	
Q5	وضعیت گاز رسانی	۰/۶۵۱	
Q8	رضایت از سیستم دفع پسماند و فاضلاب	۰/۶۶۲	
Q17	دریافت تسهیلات از طریق دولت (وام، بیمه، یارانه...)	۰/۶۹۹	تسهیلات و منابع مالی
Q18	دسترسی شما به تسهیلات غیر رسمی همانند صندوق‌های اعتباری خرد، صندوق قرض الحسنه	۰/۷۷۲	
Q1	برخوردراری از خاک مناسب	۰/۶۲۱	منابع طبیعی و کشاورزی
Q2	دسترسی به مراتع مناسب	۰/۷۳۴	
Q6	رضایت از آب آشامیدنی	۰/۷۸۷	کیفیت زندگی و خدمات
Q7	رضایت از راههای ارتباطی و حمل و نقل	۰/۵۲۷	
Q9	بهره مندی از دانش و تجربه جامعه محلی در اجرای پروژه‌ها	۰/۵۴۹	دانش محلی و مشارکت اجتماعی

(research finding, 2023)

طبق جدول ۱۲ عوامل توانمندی اقتصادی از نظر کارشناسان توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی ۳۴/۱۴۲ درصد حمایت از کارآفرینی محلی ۱۲/۹۶۶ نوع آوری در کشاورزی، ۱۲/۲۵۹ تنوع در تولید و گردشگری ۸/۱۷۷ و نیز برندسازی محصولات ۶/۱۶۹ درصد واریانس تبیین شده را نشان می‌دهند.

جدول ۱۲. مهم‌ترین عوامل ظرفیت‌های اقتصادی (کارشناسان)

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی	۵/۸۰۴	۳۴/۱۴۲	۴۶/۳
حمایت از کارآفرینی محلی	۲/۲۰۴	۱۲/۹۶۶	۱۷/۶
نوع آوری در کشاورزی	۲/۰۸۴	۱۲/۲۵۹	۱۶/۶
تنوع در تولید و گردشگری	۱/۳۹۰	۸/۱۷۷	۱۱/۱
برندسازی محصولات	۱/۰۴۹	۶/۱۶۹	۸/۴
مجموع	-	۷۳/۷۱۴	۱۰۰

(research finding, 2023)

طبق جدول ۱۳، ظرفیت‌های عمومی از نظر خانوارهای روستایی منابع و قابلیت‌های انسانی ۱۵/۰۳۹ درصد زیرساخت‌ها و خدمات عمومی ۹/۶۴۹ درصد تسهیلات و منابع مالی ۸/۱۵۶ درصد منابع طبیعی و کشاورزی ۱۲/۲۵۹ درصد کیفیت زندگی و خدمات ۶/۳۸۱ درصد دانش محلی و مشارکت اجتماعی ۵/۹۰۳ درصد واریانس تبیین شده را نشان می‌دهند.

جدول ۱۳. مهم‌ترین عوامل ظرفیت‌های عمومی (خانوار)

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
منابع و قابلیت‌های انسانی	۲/۷۰۷	۱۵/۰۳۹	۲۸/۳
زیرساخت‌ها و خدمات عمومی	۱/۷۳۷	۹/۶۴۹	۱۸/۱
تسهیلات و منابع مالی	۱/۴۶۸	۸/۱۵۶	۱۵/۳
منابع طبیعی و کشاورزی	۱/۳۹۹	۷/۷۷۳	۱۴/۷
کیفیت زندگی و خدمات	۱/۱۴۹	۶/۳۸۱	۱۲/۱
دانش محلی و مشارکت اجتماعی	۱/۰۶۳	۵/۹۰۳	۱۱/۱
مجموع	-	۵۲/۹۰۰	۱۰۰

(research finding, 2023)

۴- بحث و نتیجه‌گیری

مناطق روستایی در حال حاضر با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی، از جمله دسترسی محدود به امکانات مراقبت‌های بهداشتی و آموزشی و همچنین کاهش فرصت‌های توسعه تجارت، مواجه هستند. در این راستا، توسعه زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری در آن‌ها تأثیرات مثبت اقتصادی و اجتماعی و افزایش بهره‌وری و مشارکت را به همراه دارد (Freeman et al., 2016). ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی نشان می‌دهد که با تقویت زمینه‌های فردی و زیرساختی، می‌توان کارآفرینی در روستاها را افزایش داد. بنابراین، به نقش جوامع محلی، دولت‌ها و انجمن‌ها در استفاده از این پتانسیل‌ها و توانمندسازی آن‌ها تأکید شده است. لذا، توانمندسازی اقتصادی با به کارگیری ظرفیت‌های محلی، راهبردی در راستای توانمندسازی و توان‌افزایی جوامع محلی و زمینه‌سازی برای استفاده از ظرفیت‌های موجود و پتانسیل‌های نواحی روستایی خواهد بود. بر اساس ارزیابی صورت گرفته از وضعیت ظرفیت‌های عمومی و اقتصادی روستاهای مورد مطالعه در بخش رضویه، نتایج زیر حاصل شده است: با توجه به آزمون تی و سطح میانگین ظرفیت‌های عمومی در بعد طبیعی و فیزیکی، در ارتباط با حاصل‌خیزی خاک، مراتع و وضعیت گازرسانی و برق‌رسانی، با توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته با خانوارهای روستایی، وضعیت مناسبی مشاهده می‌شود. هرچند مسئله کمبود آب یکی از چالش‌های مهم، به ویژه با توجه به خشکسالی‌های اخیر، مطرح است. همچنین، ابعاد اجتماعی-اقتصادی با توجه به شاخص‌های تحقیق، شامل میزان توانایی مالی، پس‌انداز و توانایی تأمین مواد اولیه مقرون به صرفه و دریافت تسهیلات، از نظر پاسخ‌دهندگان در سطح پایینی قرار دارند. از دیدگاه خانوارها، ظرفیت‌های عمومی شامل ابعاد طبیعی، فیزیکی، انسانی-اجتماعی و اقتصادی است، در حالی که از دیدگاه کارشناسان، ظرفیت‌های اقتصادی در ارتباط با بخش‌های اقتصادی (کشاورزی، صنعت و فعالیت‌های مکمل) سنجیده شده است. مهم‌ترین ظرفیت‌ها از نظر خانوارهای روستایی و کارشناسان با استفاده از روش تحلیل عاملی به دست آمده است. ظرفیت‌های اقتصادی از نظر کارشناسان شامل توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی با ۳۴/۱۴۲ درصد، حمایت از کارآفرینی محلی با ۱۲/۹۶۶ درصد، نوآوری در کشاورزی با ۱۲/۲۵۹ درصد، تنوع در تولید و گردشگری با ۸/۱۷۷ درصد و برندسازی محصولات با ۶/۱۶۹ درصد واریانس تبیین شده است. ظرفیت‌های عمومی از نظر خانوارهای روستایی شامل منابع و قابلیت‌های انسانی با ۱۵/۰۳۹ درصد، زیرساخت‌ها و خدمات عمومی با ۹/۶۴۹ درصد، تسهیلات و منابع مالی با ۸/۱۵۶ درصد، منابع طبیعی و کشاورزی با ۱۲/۲۵۹ درصد، کیفیت زندگی و خدمات با ۶/۳۸۱ درصد و دانش محلی و مشارکت اجتماعی با ۵/۹۰۳ درصد واریانس تبیین شده است. بنابراین، مهم‌ترین عوامل از دیدگاه خانوارها، منابع و قابلیت‌های انسانی است که شامل میزان توانایی افراد در بازاریابی و تهیه مواد اولیه، با توجه به نیاز مبرم به تهیه خوراک دام به علت گرانی و کمبود مواد، دسترسی به نیروی کار ماهر، میزان پس‌انداز و ارتباط با سازمان‌های دولتی در زمینه بازاریابی و قیمت تضمینی محصول و تهیه مواد اولیه خوراک دام است. از دیدگاه کارشناسان، توسعه اقتصاد محلی و صنایع تبدیلی و تکمیلی، میزان وجود صنایع و تعاونی‌ها، بازاریابی محلی و تولید مواد ارگانیک جهت ظرفیت‌سنجی اقتصاد و توانمندسازی روستایی از اهمیت بالایی برخوردارند؛ لذا، با توجه به عدم وجود صنایع تبدیلی و تکمیلی، با توجه به تولیدات منطقه و نیاز به صنایع غذایی و همچنین جلوگیری از خام‌فروشی محصولات دامی و کشاورزی، توسعه اقتصاد محلی و وجود صنایع تبدیلی و تکمیلی مهم‌ترین عامل در توانمندسازی اقتصاد روستایی به شمار می‌رود. بنابراین، مهم‌ترین ظرفیت‌های عمومی در عواملی همچون قابلیت‌های انسانی، زیرساخت‌ها، تسهیلات مالی، منابع طبیعی، خدمات و دانش محلی و مشارکت اجتماعی است و ظرفیت‌های اقتصادی در عواملی

همچون توسعه اقتصاد محلی، وجود صنایع، کارآفرینی محلی، نوآوری در کشاورزی، تنوع در تولید و گردشگری و برندسازی محصولات است که مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در توانمندسازی اقتصادی هستند.

اعظمی و خیاطی در تحلیل توانمندی اقتصادی روستاییان و تعیین‌کننده‌های آن، نشان می‌دهد دسترسی به نهاده‌های تولید بازارها و اعتبارات و نیز دسترسی به فرصت‌های یادگیری و مشارکت، دستیابی به پیامدهای مطلوب و توانمندی اقتصادی را بهبود می‌بخشد (Azami & tailoring., 2013). ابراهیمی و پایدار در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی بر پایه پیشران‌ها و زنجیره پیشین و پسین» نتیجه گرفته‌اند که در صورت تحقق برنامه‌ها، روستای ابوالفضلی در افق برنامه ده‌ساله روستایی، از رفاه نسبی، اشتغال پایدار و اقتصادی صادرات‌محور، متکی بر تولید و درآمد در سه بخش اقتصادی برخوردار خواهد شد. در این میان، بخش خدمات با تأکید بر خدمات گردشگری و رفاهی، و بخش کشاورزی با پشتیبانی بخش صنعت، به‌ویژه صنایع دستی و فرآوری محصولات دامی و باغی، نقش محوری خواهند داشت (Ebrahimzadeh & Paydar., 2019). منوچهری و همکاران در تحقیق تدوین راهبردهای توانمندسازی جوامع محلی، نشان می‌دهند ظرفیت‌هایی چون توسعه کشت زعفران، گردشگری مذهبی، واحدهای بلوک‌زنی، وجود باغات و محصولات جالیزی، ضرورت توانمندسازی این ظرفیت‌ها نظیر حمایت از احداث صنایع بسته‌بندی در قالب تعاونی‌های تولید و ایجاد زمینه‌های لازم برای مشارکت روستاییان در بازاریابی این محصولات مهم‌ترین راهبرد بود (Manouchehri et al., 2021). استنلی با ارزیابی مشارکت در فعالیتهای غیر کشاورزی، نشان می‌دهد برای حمایت از معیشت روستایی، مشارکت در فعالیتهای غیر کشاورزی ضروری است (Stanley., 2012). آمپونسا و همکاران در کتاب «صنعتی‌سازی و نوآوری کشاورزی به عنوان ابزار اصلی رشد اقتصادی در غنا» مسیری برای رشد اقتصادی به دنبال تحلیل تأثیر صنعتی شدن کشاورزی بر توسعه کشاورزی است. سپس استراتژی‌های نوآورانه برای رشد بخش روستایی در غنا را بررسی کند و به تأثیرهای صنعتی شدن کشاورزی بر رشد اقتصادی غنا نگاهی بیندازد (Ampona et al., 2022). نتایج این مطالعات با تحقیق حاضر که بر عوامل مؤثر بر توانمندسازی اقتصاد روستایی تأکید دارد، هم‌خوانی نشان می‌دهد. این عوامل شامل توسعه اقتصاد محلی، احداث صنایع، گردشگری و ظرفیت‌سازی در زمینه توانایی بازاریابی و نوآوری در کشاورزی است. همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بهبود طراحی عملکردها و ایجاد ظرفیت در تدابیر محلی، از طریق رهبری رهبران محلی و پیوند دادن اهداف سیاستی کمی با ارزیابی عملکرد مقامات، بهبود عملکرد را همراه داشته است. در نهایت، برابری دسترسی به خدمات عمومی، با تسهیل تحرک عوامل تولید از جمله نیروی کار، اعتبار و زمین، به عنوان منطقی کلیدی مطرح می‌گردد (Kian., 2017). نتایج تحقیق یگانه و همکاران در تحلیل اثرات اقتصادی استقرار صنعت در توسعه نواحی روستایی، نشان می‌دهد صنعت تغییرات فراوانی را در فعالیتهای اقتصادی روستا، میزان درآمد روستائیان و سایر مؤلفه‌های اقتصاد روستایی از جمله منابع آب و خاک، شیوه تولید کشاورزی، استفاده از تسهیلات و استفاده از ماشین‌آلات کشاورزی به وجود آورده است (Yeganeh et al., 2013). نتایج این مطالعات با تحقیق حاضر با عوامل ظرفیت‌های عمومی شامل منابع و قابلیت‌های انسانی، زیرساخت‌ها و خدمات عمومی، تسهیلات مالی، منابع طبیعی و کشاورزی هم‌خوانی دارد. در پایان پیشنهادهای در ارتباط با توانمندسازی اقتصادی با توجه به ظرفیت‌های محلی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- راه‌اندازی صنایع تبدیلی برای جلوگیری از خام‌فروشی محصولات کشاورزی و دامی
- تشویق کشاورزان به تولید محصولات ارگانیک و برندسازی آن‌ها به منظور افزایش ارزش افزوده
- شناسایی و ترویج جاذبه‌های گردشگری محلی به منظور جذب گردشگران و افزایش درآمدهای محلی
- تشویق به انجام تحقیقات علمی و کاربردی در زمینه‌های کشاورزی، صنایع تبدیلی و کارآفرینی به منظور بهبود روش‌های تولید
- ایجاد تعاونی‌های محلی و ارائه یارانه‌های دولتی به کشاورزان و دامداران برای تأمین نهاده‌ها با قیمت مناسب
- اجرای برنامه‌های مدیریت منابع آب به منظور مقابله با چالش‌های کمبود آب و خشکسالی
- ترویج کشت محصولات متنوع و مقاوم به خشکی به منظور کاهش ریسک‌های اقتصادی
- بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ارتباطات برای تسهیل دسترسی به بازارها و منابع.

۵- سپاس‌گزاری

این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم زینب عرفانی با عنوان «توانمندسازی اقتصادی مناطق روستایی بر پایه ظرفیت‌های محلی (مورد مطالعه: بخش رضویه شهرستان مشهد)» است که با حمایت‌های معنوی دانشگاه فردوسی مشهد انجام شده است.

۶- فهرست منابع

- اسدی محل چالی، مسعود. (۱۳۹۴)، توانمندسازی اجتماع محور در راستای تحقق حکمروایی خوب شهری، چاپ اول، نشر تهران: ثمین، ۱۹۲ ص.
- ابراهیم‌زاده، عیسی، پایدار، ابوذر (۱۳۹۸)، برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی برپایه پیشران‌ها و زنجیره پیشین و پسین مطالعه موردی: روستای مسجد ابوالفضل در ایرانشهر، جغرافیا و توسعه، ۱۷(۵۷)، ۳۰-۱.
- اعظمی، موسی و خیاطی، مهدی (۱۳۹۲). تحلیل توانمندی اقتصادی روستاییان و تعیین‌کننده‌های آن (مورد مطالعه شالیکاران شهرستان رشت)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳(۱)، ۵۵-۴۳.
- نارایان، دیبا (ویراستار). (بی‌تا). بانک جهانی، توانمندسازی و کاهش فقر (کتاب مرجع) (فرزام پور، اصغر سنگاچین، و جواد رمضانی، مترجمان). تهران: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- تره، آندره، و والت، فردریک (۲۰۱۶) توسعه منطقه‌ای در روستاها (ابزارهای تحلیلی و سیاست‌های عمومی شهرام رئیسی دهکردی با همکاری رقیه اکبری افروزی و علی اسماعیلی خوش‌مردان)، نشر معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، ص ۱۸۵
- تاراسی، زهرا، کریم‌زاده حسین، آقایی هیر، محسن (۱۳۹۹)، بررسی ارتباط ظرفیت‌سازی و توانمندسازی زنان روستایی مطالعه موردی: شهرستان زنجان، جغرافیا و توسعه، ۱۸(۵۸)، ۲۳۱-۲۲۱.
- حسینی، نسیم (۱۳۹۳)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تحلیل فضایی عوامل مؤثر در توانمندسازی اقتصادی- اجتماعی خانوارهای روستایی، بخش زبرخان و مرکزی شهرستان نیشابور
- حسینی، نسیم، اصغری لقمجانی، صادق (۱۴۰۰)، واکاوی موانع و محدودیت‌های توانمندسازی اقتصادی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: بخش‌های مرکزی و زبرخان در شهرستان نیشابور)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی ۸(۱) ۸۷-۱۰۴.
- حبیب‌پور گتایی، کرم و صفری شالی، رضا (۱۳۹۵)، راهنمای جامع کاربرد spss در تحقیقات پیمایشی، چاپ ۷، انتشارت لویه تهران، ۸۶۲ ص.
- دری سده، سولماز (۱۳۹۹)، توانمندسازی با رویکرد به توسعه پایدار روستایی، پژوهش‌های مکانی فضایی، ۵ (۱)، ۱۶-۱.
- رضوانی، محمدرضا، نظری، ولی‌الله، خراسانی، محمدمبین (۱۳۸۹)، فرهنگ مفاهیم و اصطلاحات برنامه‌ریزی توسعه روستایی، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی تهران، ۳۸۰ ص.
- رفعیان، مجتبی، خدائی، زهرا، داداش‌پور، هاشم (۱۳۹۳) ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به مثابه رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی. فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای محلی. ۱ (۲)، ۱۶۰-۱۳۳
- ریاحی، وحید، عزیزپور، فرهاد و قاسمیان، زری (۱۳۹۸)، عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم‌انداز توسعه در ناحیه روستایی هزارگریب (شرق مازندران)، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۴ (۷۲)، ۲۹۱-۲۶۷
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، حیدری ساریان، وکیل (۱۳۹۶)، توانمندسازی روستایی (أصول بنیادین، رهیافت‌ها، نظریه‌ها و تجارب، چاپ اول، نشر تهران انتشارات دانشگاه مدرس، ۳۳۰ ص.
- ساعی، رحیم (۱۴۰۰)، عوامل مؤثر بر توانمندی اقتصادی روستاییان در استان آذربایجان شرقی، علوم ترویج و کشاورزی ایران، ۱۷(۲)، ۲۱۶-۱۹۹.
- سایمون، ویلیام اچ (۱۴۰۰)، ترجمه زهرا اسکندری دورباطی، جنبش توسعه اقتصادی اجتماع محلی، چاپ اول، تهران دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ص ۲۴۲.

- صبوری، محمد، صیدایی، اسکندر، تقدیسی، احمد (۱۳۹۲) راهبردهای مناسب توسعه‌ی فعالیت‌های ماهیگیری در روستاهای ساحلی دریای عمان مورد: شهرستان جاسک، جغرافیا و توسعه، ۱۱(۳۲)، ۲۹-۴۶.
- صفری، علی، اکبری، مسعود (۱۳۹۹)، نقش شبکه‌های روستایی در مدیریت مشارکتی جوامع محلی مورد مطالعه: دهستان بالا دربند شهرستان کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا، ۱(۲)، ۸۱-۹۲.
- ضیایی، محمود، ابراهیمی، مهدی، حاجی غلام سریزدی (۱۳۹۲)، اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری جامعه محلی در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی، ۲(۴)، ۲۹-۴۲.
- فال سلیمان، محمود و صادقی، حجت‌ا... (۱۳۹۲) تحلیل توانمندی‌های بخش کشاورزی استان خراسان جنوبی در راستای توسعه‌ی پایدار با استفاده از مدل، SWOT جغرافیا و توسعه ۱۱(۳۰)، ۱۵۶-۳۹۱.
- منوچهری، فاطمه، بهرامی، رحمت‌الله، پریشان، مجید، قادری، رضا (۱۴۰۰)، تدوین راهبردهای توانمندسازی جوامع محلی در توسعه پایدار نواحی روستایی (مورد مطالعه: دهستان بازان شهرستان جوانرود، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۲(۳)، ۵۱۸-۵۰۵.
- محمدمی نسب مهدی، تیموری طولابی (۱۴۰۰)، تدوین راهبرد توسعه مناطق روستایی شهرستان چگنی استان لرستان SOAR کاربرد چارچوب راهبردی مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۹(۲)، ۳۵۸-۳۲۱.
- مسیبی، سمانه (۱۳۹۹)، تحلیل اثرات گردشگری سلامت در ارتقای ظرفیت‌های اقتصادی فضاهای روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر (مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۸(۲)، ۱۹۹-۱۶۹.
- مؤمنی، منصور و فعال قیومی، علی (۱۳۸۶)، تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS، انتشارات کتاب نو، تهران.
- محمدمی یگانه، بهروز، بارانی، عصمت، چراغی، مهدی، کرمی دهکردی، اسماعیل (۱۳۹۲) تحلیل اثرات اقتصادی استقرار صنعت در توسعه نواحی روستایی؛ مورد مطالعه: دهستان عسلویه، توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۲(۵)، ۱۳۲-۱۱۷.
- نادری، مریم، قاسمی، مریم، شایان، حمید، سجاسی، حمدالله (۱۴۰۲)، تبیین الگوی روابط اقتصادی روستا-شهری در شهرستان خرم‌آباد با تأکید بر کشاورزی، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۳(۴۹)، ۱۳۵-۱۵۴.

References

- Akkoyunlu, S (2015), The Potential of roral-urban linkages for sustainable development and trade, International Journal of Sustainable Development & World Policy, 4(2): 20-40.
- Amponsah, R., Samuel Antwi, S., Moses Ameyaw, M (2022), agriculture industrialization and innovation as major tools for economic growth in ghana: paths to Economic growth, (2022) eliva press, ISBN: 999498416
- Asadi mohal chali, M (2015), tavanmandsazi jameh mahvari dar vaghe tahgh hokmravayi khob shehari, ol, neshar taharan, samin, se 192 [In Persian]
- Azami, M., Khayati, M (2013) Analysis of the economic empowerment of villagers and its determinants (case study of rice farmers in Rasht city), Journal of Rural Research and Planning, (1) 3, 43-55. <http://Jrrp.um.ac.ir> [In Persian]
- Cattivelli, V(2022), Delimiting Rural Areas: Evidence from the Application of Different Methods Elaborated by Italian Scholars, Land 2022, 11, 1674. P 1-21. <https://doi.org/10.3390/land11101674>
- Chen, C, Gao, J Chen, J (2022), Behavioral logics of local actors enrolled in the restructuring of rural China: A case study of Haoqiao Village in northern Jiangsu, Journal of Rural Studies, 93(2022), 223-233. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.01.021>
- Clay, N., King, B (2019), Smallholders' uneven capacities to adapt to climate change amid Africa's green revolution': Case study of Rwanda's crop intensification program, World Development 116 (2019) 1-14. www.elsevier.com/locate/worlddev
- Dinis, I., Orlando Simões, O., Cruz, C., Teodoro, A (2019), Understanding the impact of intentions in the adoption of local development practices by rural tourism hosts in Portugal, Journal of Rural Studies, 72(2019), 92-103. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.10.002>
- Dorri Sedeh, S (2021), Empowerment with an approach to sustainable rural development, Journal of Urban Studies on Space and Place, 4(17), 1-16. , 20.1001.1.25386050.1399.1399.17.1.1 [In Persian]

- Ebrahimzadeh, E., Aboozar Paida, A (2020)., Planning of rural economic development and employment based on the propulsion and the chain of the past Case study; Abolfazl Mosque, Geography and Development ,Village in Iranshahr, 17 (57), 1-3. 10.22111/gdij.2019.4982 **[In Persian]**
- Fal Soleyman, M., and Sadeghi, H.t (2013). Analyzing the capabilities of the agricultural sector of South Khorasan Province towards sustainable development using the SWOT model. Geography and Development, 11(30), 139-156. SID. <https://sid.ir/paper/491236> **[In Persian]**
- Friis-hansen, E., Ansen, E., Duveskog, D(2011),The Empowerment Route to Well-being: An Analysis of Farmer Field Schools in East Africa, World Development 40(2), 414-427. doi:10.1016/j.worlddev.2011.05.005
- Habibpour Getabi, K & Safari Shali, R (2016), Comprehensive Guide to Using SPSS in Survey Research, 7th Edition, Tehran: Loya Publishing, 862 p. **[In Persian]**
- Halseth,G., Ryser , L., Markey, S., Martin , A (2014),Emergence, transition, and continuity: Resource commodity production pathways in northeastern British Columbia, Canada, Journal of Rural Studies, 36(2014). 350-361. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.03.010>.
- Hosseini, N (2014), Master's thesis, Spatial analysis of effective factors in the socio-economic empowerment of rural households, Zabarkhan and Markazi districts of Neyshabur city. **[In Persian]**
- Hosseini, N., Asghari Lafamjani, S (2021), Analysis of obstacles and limitations of economic empowerment of rural households (Case study: Central and Zabarkhan districts in Neyshabur city), Quarterly Journal of Rural Development Strategies 8(1) 87-104. 20.1001.1.23832657.1400.8.1.6.0. **[In Persian]**
- Jaimovich, D (2015), Missing Links, Missing Markets: Evidence of the TransformationProcess in the Economic Networks of Gambian Villages, World Development, 66(2015), 645-664. DOI: 10.1016/j.worlddev.2014.09.019.
- Khan, F., Ruhul Salim, R., Bloch, H,. & Islam , N (2017) The public R&D and productivity growth inAustralia's broadacre agriculture: is there alink? Australian Journal of Agricultural and Resource Economics, 61(2), 285-303. <https://doi.org/10.1111/1467-8489.12202>
- Kroeger, S., & Zaeh, M. F. (2022). Towards an Efficient, Comprehensive Value Stream Planning in Production Networks. Procedia CIRP, 107, 782-787. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2022.05.062>
- Lovell, S.A, Gray,A, BoucherS, E., Economic marginalization and community capacity: How does industry closure in a small town affect perceptions of place? Journal of Rural Studies 62 (2018) 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.07.002>.
- Manouchehri, F., Bahrami, R., Parishan, M., Ghaderi,R(2021) Strategies for Empowering Local Communities in the Sustainable Development of Rural Areas (Case Study: Villages of Bazan District, Javanrood), 12 (3).1001.1.20087373.1400.12.3.5.5 **[In Persian]**
- Merino, S. S., Carmenado, I., R (2012), Capacity building in development projects, Procedia - Social and Behavioral Sciences 46 (2012) 960 – 967. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.231>
- Mohammadi Yeganeh, B., Barani, E., Cheraghi, M., Karami Dehkordi, E (2013) Analysis of the economic effects of industrial establishment on the development of rural areas; Case study: Asaluyeh District, Local Development (Rural-Urban), (2)5, 117-132. <http://noo.rs/9eJBM>. **[In Persian]**
- Mohammadinasab, M., Teymori Tulabi, M (2021) Formulating Development Strategy of Chegeni Town Rrural Regions, Lorestan Province: Application of SOAR Strategic Framework, Geography and regional development, 19 (2)358-321. <https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.73897.1101> **[In Persian]**
- Momeni, M & faal Qayumi , A(2007), Statistical Analysis Using SPSS, Ketab No Publications, Tehran **[In Persian]**
- Mosayebi, S(2021), Analyzing the Effects of Health Tourism on Improving the Economic Capacities of Rural Environments, Case Study: Meshgin Shahr Township, Geography and regional development ,18(9) ,199-169, <https://doi.org/10.22067/jgrd.2021.51003.0> **[In Persian]**
- Nadery , M., ghasemi M., shayan, H, sojasi, H(2023), Explaining the pattern of rural urban economic relations in Khorramabad Town with emphasis on agriculture, Geography and regional development و 13(49), 135-154, <https://doi.org/10.30495/jzpm.2021.25404.3687> **[In Persian]**
- Narayan, D. (Ed.). (n.d.). World Bank, Empowerment and poverty reduction (F. Pour, A. Sangachin, & J. Ramezani, Trans.). Tehran: Ministry of Cooperatives, Labour and Social Welfare. (Original work published in Persian translation, 444 pp.) **[In Persian]**

- Neilson , J., Dwiartama, A, Fold, N.,Permadi, D (2020),Resource-based industrial policy in an era of global productio networks: Strategic coupling in the Indonesian cocoa sector, *World Development* 135 (2020) 105045, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105045>
- OECD/Noya A., Clarence E (2009), “Community capacity building: fostering economic and social resilience. Project outline and proposed methodology”, 26-27 November 2009, working document, CFE/LEED, OECD, www.oecd.org/dataoecd/54/10/44681969.pdf?contentId=44681970.
- Purwani1, T., Arvianti, I (2020) The Economic Empowerment Model of Multicultural Society, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 478(2020), 171-178 <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.
- Qian , J (2017), Improving Policy Design and Building Capacity in Local Experiments: Equalization of Public Service in China's Urban-rural Integration Pilot, *Public Administration and Development*, 37(1) 51-64.<https://doi.org/10.1002/pad.1785>
- Quisumbing, A.R ., Meinzen-Dick, R., Malapit H.J., Seymour, G., Jessica Heckert, J., Doss,C., Johnson,N., Rubin, D.,Thai., G., Ramani, G., Myers, E (2024), Enhancing agency and empowerment in agricultural development projects: A synthesis of mixed methods impact evaluations from the Gender, Agriculture, and Assets Project, Phase 2 (GAAP2), *Journal of Rural Studies*, 108(2024), 1-13.<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2025.103602>
- Rafieian, M., Khodaei, Z., & Dadashpour, H. (2014). Community capacity building as an approach to empowering social institutions. *Sociology of Social Institutions*, 6(1), 133–160. https://journals.umz.ac.ir/article_735.html?lang=en **[In Persian]**
- Resource commodity production pathways in northeastern British Columbia, Canada, *Journal of Rural Studies*, 36(2014), 350-361. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.03.010>
- Rezvani, M. R., Nazari, V., Khorasani, M. A (2010), *Dictionary of Concepts and Terms of Rural Development Planning*, Tehran University of Technology Publications, First Edition. **[In Persian]**
- Riahi , V., Azizpour, F., ghasemian , Z(2020),Effective Factors in Providing a development visioning plan in the Hezarjarib rural Area, *Geography and Planning*, 24 (72), 267-291, . <https://doi.org/10.22034/gp.2020.10857>. **[In Persian]**
- Rokn al-Din Eftekhari, A., Heidari Sarban,V (2017), *Rural Empowerment (Fundamental Principles, Approaches, Theories and Experiences*, First Edition, Tehran, Modares University Press, p. 330. **[In Persian]**
- Saboory, M., Seidaii, E., taghdisi , A (2013), appropriate strategies to develop fishing activities in the coastal villages of oman sea case: jask county, *geography and development* , 11 (32)29-46, <https://www.sid.ir › paper> **[In Persian]**
- Saei, R (2021) Factors affecting the economic empowerment of villagers in East Azerbaijan Province, *Iranian Agricultural and Extension Sciences*, 17(2), 199-216. 20.1001.1.20081758.1400.17.2.13.1. . **[In Persian]**
- Safari, A., Akbari, M (2020), The role of rural networks in the participatory management of local communities. Case study: Bala Darband District, Kermanshah County, *Quarterly Journal of Rural and Sustainable Spatial Development*, 1(2), 81-92. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2022.05.062>. **[In Persian]**
- Scott, M (2004), Building institutional capacity in rural Northern Ireland:the role of partnership governance in the LEADER II programme, *Journal of Rural Studies* 20 (2004), 49–59. [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(03\)00042-1](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(03)00042-1)
- Silovská, C & Kolaříková, J (2016) Observation and assessment of local economic development with regard to the application of the local multiplier, *European Planning Studies*, 24 (11), 1978-1994, . <https://doi.org/10.1080/09654313.2016.1233941>
- Simon, W.H. (1400) translated by Zahra Eskandari Dorbati, *Local Community Economic Development Movement*, first edition, Tehran Cultural Research Office, p. 242. **[In Persian]**
- Tarasi ,Z., karimzadeh, H., aghayarihir, M(2020) Capacity Building in Rural Areas to Empower Women Case Study: Zanjan County, *Journal of Geography and Development*, 18(58), 203-224. . <https://doi.org/10.22111/gdij.2020.5191> **[In Persian]**
- Torres-Rojo J. M ., Sánchez , R.M ., Callejas, J .A (2019), Effect of capacity building in alleviating poverty and improving forest conservation in the communal forests of Mexico, *World Development*, 121 (2019) 108–122. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.04.016>

- Tre, A. & Walt, F (2016) Regional Development in Rural Areas (Analytical Tools and Public Policies), Shahram Raisi Dehkordi in collaboration with Roqiya Akbari Afrozi and Ali Esmaeili Khoshmardan, Publication of the Deputy of Economic Affairs of the Ministry of Economic Affairs and Finance, p. 185 **[In Persian]**
- William H.s (2021), translated by Zahra Eskandari Dorbati, The Local Community Economic Development Movement, Tehran, Cultural Research Office, first edition, p 242 **[In Persian]**
- World Bank (2016), Empowerment and Poverty Reduction (Reference Book), Editor Deepa Narayan; Translators Farzam Pourashgar Sangachin, Javad Ramezani; Ministry of Cooperatives, Labor and Social Welfare, First Edition, Tehran Publishing: Karim Khan Zand, p 444. **[In Persian]**
- Ziaei, M., Ebrahimi, M., Gholam Sarizadi, GH (2013), Prioritizing factors affecting local community investment in rural tourism development projects, 2(4), 29-42. <https://www.sid.ir>. **[In Persian]**.